

НЕЛЕГАЛЬНА ТОРГІВЛЯ СИГАРЕТАМИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Авторський колектив:

Кошук Тетяна Василівна, к.е.н. (керівник авторського колективу)

Пасічний Микола Дмитрович, д.е.н., професор

Нелегальна торгівля сигаретами: тенденції та заходи протидії. Кошук Т.,
Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2025

У виданні досліджено динаміку розвитку нелегального ринку тютюнових виробів в Україні та проблеми, які потребують концентрації зусиль у ході подальшої боротьби із ним. Проаналізовано передумови поширення нелегально вироблених сигарет в Україні, у тому числі доступність і вартість тютюнової сировини, особливості використання виробничого обладнання, підходи до дистрибуції продукції, а також оцінено вигоди і ризики відповідної незаконної діяльності. Виявлено відмінності нелегального тютюнового «бізнесу» в Україні та ЄС. Запропоновано шляхи вдосконалення протидії нелегальному виробництву та постачанню сигарет в Україні.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. Досягнення і виклики нелегальної торгівлі сигаретами в Україні	5
1.1. Динаміка розвитку нелегального тютюнового ринку: аналіз успіхів та «відкатів»	5
1.1.1. Загальні тренди	5
1.1.2. Кейс боротьби зі схемою «Duty Free»	10
1.1.3. Протидія нелегальному виробництву сигарет по-українськи	13
1.2. Проблеми, які потребують концентрації зусиль в ході боротьби	18
1.2.1. Уникнення відповідальності за нелегальну діяльність	18
1.2.2. Корупція та легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом	22
1.2.3. Загрози нелегального тютюнового ринку України для ЄС	25
2. Нелегальне виробництво сигарет як «бізнес-модель»: cost-benefit аналіз	29
2.1. Передумови поширення нелегально вироблених сигарет на ринку України	29
2.1.1. Доступність і вартість тютюнової сировини	29
2.1.2. Постачання нетютюнової сировини та витрати на неї	34
2.1.3. Особливості використання виробничого обладнання	36
2.1.4. Підходи до дистрибуції продукції	41
2.2. Витрати vs ризики нелегального виробництва сигарет в Україні	45
2.3. Нелегальний тютюновий «бізнес» в ЄС	49
2.3.1. Специфіка налагодження виробництва сигарет	49
2.3.2. Соціальний аспект проблеми	51
3. Удосконалення протидії нелегальному ринку сигарет в Україні	53
3.1. Законодавчі зміни, імplementовані в 2025 р., їх очікуваний ефект ...	53
3.2. Можливості цифровізації для боротьби з нелегальною торгівлею сигаретами	55
3.2.1. Інтеграція «тютюнових» реєстрів між собою і з базами даних органів контролю	56
3.2.2. Впровадження системи контролю «eАкциз»	58
3.3. Нові кроки для протидії нелегальному виробництву продукції	60
3.4. Заходи щодо обмеження постачання нелегальних сигарет	64
ВИСНОВКИ	67
ДОДАТКИ	73

ПЕРЕДМОВА

*Податки – це ціна за життя в цивілізованому суспільстві
Oliver Wendell Holmes*

Реалії сьогодення зумовлюють нагальну необхідність посилення обороноздатності України. Це потребує додаткових фінансових ресурсів на розробку нових оборонних технологій, озброєнь та амуніції. Значним фіскальним резервом для реалізації зазначеного є детінізація економіки. Про це неодноразово заявляли Президент України, Прем'єр-міністр України, голова парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики та багато інших урядовців і політиків. Від нелегального ринку сигарет бюджет щороку втрачає декілька десятків мільярдів гривень. Підвищення ефективності протидії нелегальному виробництву та обігу тютюнових виробів може покращити фінансування національних програм оборонного спрямування.

Комплексна робота усіх гілок державної влади разом із бізнесом, міжнародним представництвом та експертами в 2024 р. забезпечила гідний результат боротьби з нелегальною торгівлею сигаретами. Україна посіла перше місце серед європейських країн щодо масштабів зниження обсягу тіньового ринку. Зазначений кейс свідчить про наявні можливості та потенціал протидії схемам ухилення від сплати податків.

Водночас динаміка першого півріччя 2025 р. демонструє відкат до окремих схем виробництва та імпорту нелегальних сигарет. Тютюнові злочинці постійно адаптуються до умов господарювання, розширюючи горизонти протизаконної діяльності. В Європі український ринок нелегальних тютюнових виробів поступається за розміром лише ринку Франції. Прояви сплесків нелегального виробництва сигарет свідчать про недостатню дієвість податкової політики та/або державного регулювання. Зростає актуальність забезпечення скоординованої діяльності влади, бізнесу та громадянського суспільства у сфері боротьби з нелегальним ринком підакцизних товарів.

У дослідженні висвітлено тренди функціонування ринку сигарет в Україні, окреслено основні причини зазначеного, сфокусовано увагу на посиленні інституційної спроможності органів контролю протидіяти злочинцям. Виокремлено успішний досвід держав-членів ЄС, які межують з нами, у сфері боротьби з нелегальним обігом сигарет.

З метою забезпечення результативних заходів протидії виробництву, імпорту та реалізації нелегальних сигарет важливо формувати та реалізовувати збалансовану податкову політику. У поєднанні з ефективним правозастосуванням це дозволить поступово подолати наявні виклики, не допускаючи нових провалів на ринку тютюнових виробів України.

1. Досягнення і виклики нелегальної торгівлі сигаретами в Україні

Нелегальний ринок сигарет України залишається одним із найбільших в Європі як в абсолютному вимірі, так і за часткою нелегальної продукції у загальному обсязі її споживання. Згідно з дослідженням *KPMG*¹, у 2024 р., поряд із Україною, ця частка перевищувала 15% у Франції, Ірландії, Великій Британії, Нідерландах, Литві, Фінляндії, Греції, Латвії та Норвегії. У решті 30 аналізованих країн рівень нелегальної торгівлі сигаретами був нижчим.

Такий стан справ вимагає посиленої уваги до питань нелегальних виробництва та реалізації сигарет по-українськи, вивчення особливостей їх нелегального ринку та аналізу ефективності застосування заходів боротьби з цим видом злочинної діяльності.

1.1. Динаміка розвитку нелегального тютюнового ринку: аналіз успіхів та «відкати»

Другий оприлюднений в 2025 р. моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами компанії *Kantar*² зафіксував **збільшення частки нелегальних сигарет у загальному обсязі їх споживання**, яка в жовтні 2023 р. сягнула рекордних 25,7%, далі протягом року поступово знизилася вдвічі – до 12,6%, а в квітні 2025 р. знову зросла **до 16,2%**. Така ситуація змушує нас задуматися та негайно реагувати, оскільки Україні потрібне подальше стійке зниження рівня нелегальної торгівлі сигаретами, а не постійна зміна його значень, яка нагадуватиме «американські гірки».

З огляду на зазначене, важливо проаналізувати тенденції розвитку нелегального тютюнового ринку України, «секрети успіхів» боротьби з ним і за рахунок чого сталися відкати.

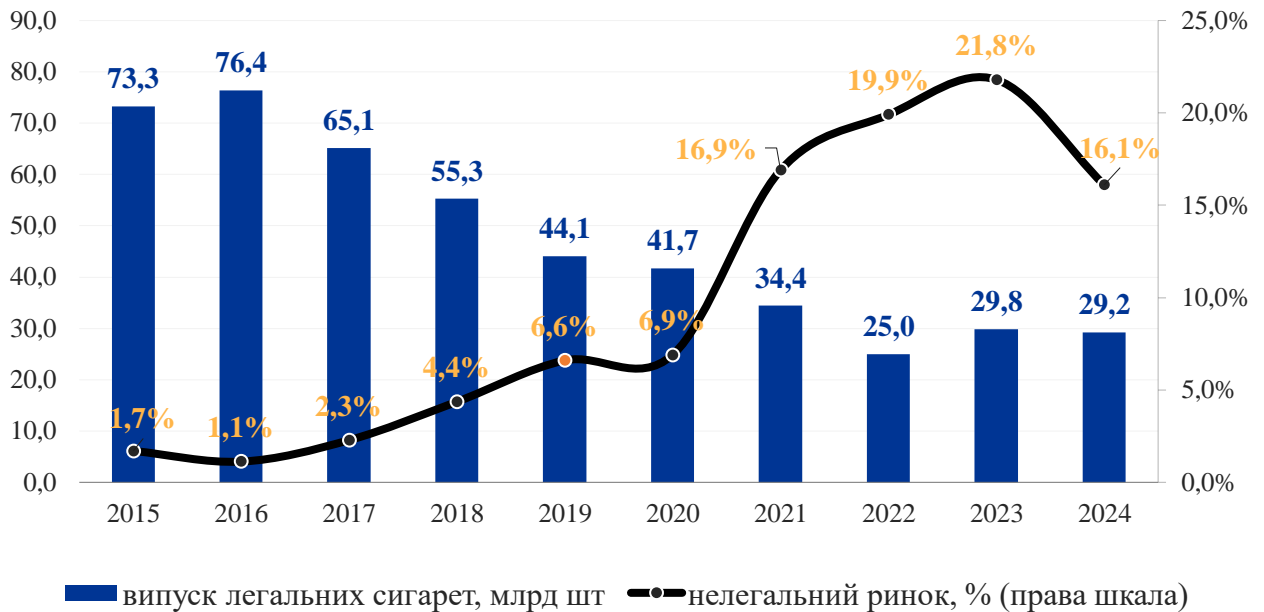
1.1.1. Загальні тренди

Як ілюструє рис. 1.1, ще в 2016 р. *випуск легальних сигарет на внутрішній ринок України* (виробництво – експорт + імпорт) становив 76,4 млрд шт, а вже в 2022 р. цей показник *зменшився* до 25 млрд шт (більш як утричі), дещо відновивши свої позиції в наступні два роки. Така динаміка була зумовлена не скільки зменшенням поширеності куріння, скільки скороченням чисельності населення у країні та окупацією значної площі її території в 2022 р., переходом частини споживачів на альтернативну продукцію (тютюновмісні вироби для електричного нагрівання – ТВЕН, електронні сигарети, сигарили, самокрутки,

¹ Illicit cigarette consumption in Europe. Results for the calendar year 2024. KPMG. URL: https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe-2024-results.pdf?sfvrsn=4ad3ac8_6

² Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

нікотинові подушечки) і, значною мірою, **зростанням нелегального ринку сигарет**. У 2016–2023 рр. його частка збільшилася з **1,1 до 21,8%**.

Рис. 1.1. Динаміка споживання сигарет і частки їх нелегального ринку в Україні в 2015–2024 рр.

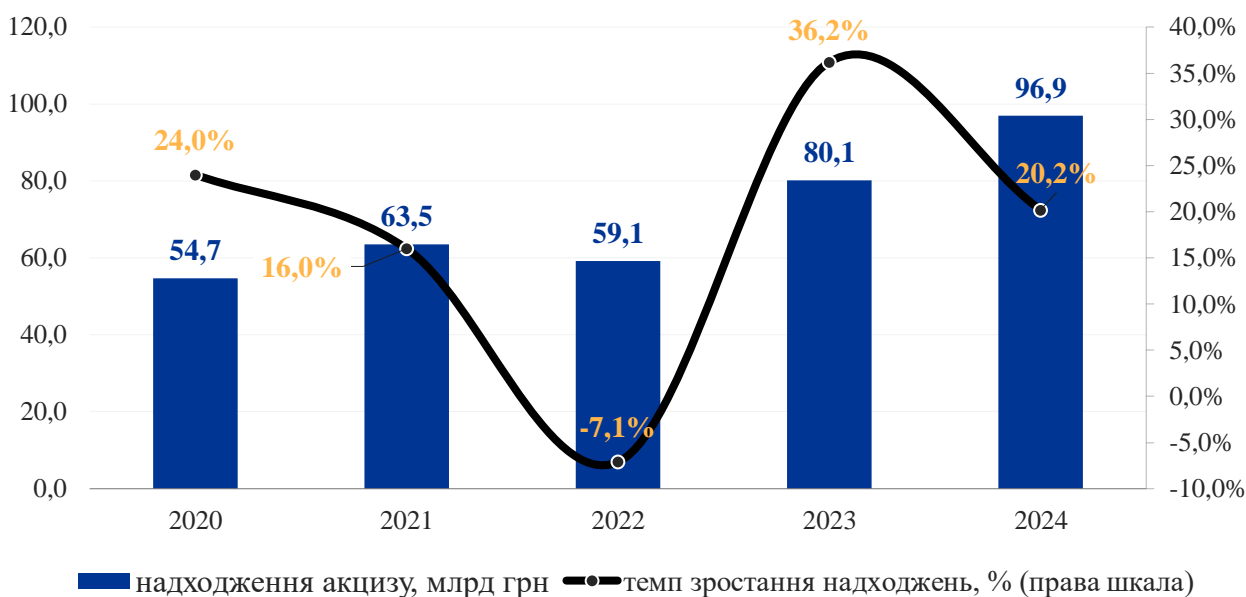
Джерело: показники легального споживання сигарет оцінено за даними Державної служби статистики України та Державної податкової служби України, частки нелегального ринку – за даними Kantar

Спершу рівень нелегальної торгівлі сигаретами зростав ледь помітно, не привертаючи до себе уваги, поки позиції тютюнових злочинців не зміцніли для активної експансії. Сплеск споживання нелегальних сигарет стався в 2021 р., коли частка нелегального ринку «стрибнула» відразу з 6,9 до 16,9%, а випуск легальної продукції скоротився з 41,7 до 34,4 млрд шт. У перший рік повномасштабного вторгнення останній показник різко впав до мінімуму в умовах, коли легальні гравці ринку вимушено компенсували перебої з виробництвом продукції вичерпанням її запасів, а рівень нелегальної торгівлі сигаретами підвищився ще на 3 в. п. У 2023 р. запаси знову відновилися, що пояснює збільшення випуску легальних сигарет на внутрішній ринок в умовах рекордної у річному вимірі частки споживання нелегалу (21,8%).

2024 р. виявився переломним у боротьбі з тріумфом тютюнових злочинців, коли рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами зменшився до позначки 16,1%, а випуск легальних сигарет стабілізувався (вже без накопичення значних запасів). Якби не було істотної детінізації тютюнового ринку, на останній показник очікувала би «яма».

Описані вище тенденції підтверджує також динаміка надходжень акцизного податку з тютюнових виробів (рис. 1.2). Протягом 2020–2024 рр. акциз на

сигарети зростає із темпом 20% на рік. Проте в 2021 р. надходження акцизного податку з усіх тютюнових виробів зросли лише на 16% (за підвищення акцизу на ТВЕН у 4,2 рази), що вказує на збільшення сигаретної «тіні». У 2022 р. надходження акцизу навіть упали, а в 2023 р. непропорційно зросли значною мірою за рахунок накопичення запасів. У 2024 р. приріст надходжень акцизу становив 20,2%, що, враховуючи високу базу попереднього року, можна вважати ознакою зворотного процесу детінізації споживання сигарет.

Рис. 1.2. Динаміка надходжень акцизного податку із тютюнових виробів в Україні в 2020–2024 рр.

Джерело: за даними Міністерства фінансів України та Open Budget

Зауважимо, що в Україні є лише приблизні оцінки кількості населення, яке проживає на підконтрольних нашій державі територіях. Згідно з ними, фіксувалося зменшення чисельності населення з 31,5 млн осіб у 2023 р.³ до близько 29 млн на початок 2025 р.⁴ Також, за опитуваннями *Київського міжнародного інституту соціології* (далі – *КМІС*)⁵, у жовтні 2024 р. порівняно з груднем 2023 р. знизилася як поширеність вживання тютюнових та нікотиновмісних виробів в цілому з 30 до 27%, так і поширеність куріння сигарет із 74,7 до

³ Ланда В. Три важливі демографічні показники. 2023-го народилося найменше дітей за останні 300 років. URL: <https://texty.org.ua/articles/112194/try-vazhlyvi-demohrafichni-pokaznyky-2023-ho-narodylosya-najmenshe-ditej-za-ostanni-300-rokiv/>

⁴ Скільки людей проживає в Україні і скільки залишиться після війни: дані демографа. Факти. 01.04.2025. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250401-skilky-lyudej-prozhyvaye-v-ukrayini-i-skilky-zalyshytsya-pislya-vijny-dani-demografa/>

⁵ Вживання тютюнових та нікотинових виробів та ставлення до антитютюнових заходів: жовтень 2024 року. КМІС. Аналітичний звіт. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1448&page=1&fbclid=IwY2xjawHBICFleHRuA2FlbQIxMAABHW3WmG9yxjUnOsrIkjwHzO3B4Jjk2yccDAA0vba52YRvmrKJ0bmiEotaqg_aem_G-kkOSF4JOsPnOHAF6unQQ

68,7% (серед нікотинозалежних). Ці факти свідчать про *скорочення загального (легального + нелегального) обсягу споживання сигарет і помітну детінізацію їх ринку*. В умовах, коли загальне споживання сигарет зменшується, а легальне – залишається стабільним або зростає, вдається забезпечувати стійкість податкових надходжень від цієї продукції.

Водночас, *втрати податкових надходжень* від нелегальної торгівлі сигаретами залишаються на високому рівні. Згідно з оцінками *Kantar*, відповідні недонадходження акцизного податку, ПДВ та роздрібного акцизу в 2022 р. становили 15,5 млрд грн, у 2023 р. – 23,5 млрд грн, у 2024 р. – 21,9 млрд грн. В умовах щорічного зростання акцизу на сигарети «ціна» присутності на ринку тютюнових злочинців є дедалі вищою. Якщо **в 2025 р.** частка споживання нелегальних залишиться на рівні квітневого показника 16,2%, річні втрати податкових надходжень сягнуть **25,2 млрд грн**.

Розглянемо ще один тривожний тренд. Якщо в жовтні 2022 р. 37% нелегальних сигарет реалізувалося у кіосках, 27% – у магазинах (разом – 64%), 23% – вуличними торговцями, 9% – на відкритих ринках та 4% – в інший спосіб, то у квітні 2025 р. ситуація дещо змінилася. **67% нелегалу продавалося у кіосках і магазинах**, де він розміщувався поруч із легальною продукцією, **14% – на відкритих ринках**, **12% – вуличними торговцями та 7% – іншими каналами**, серед яких паби, кафе, Інтернет-продажі.

У 2024 р. середньозважена ціна пачки легальних сигарет (20 шт) дорівнювала 99,1 грн⁶, нелегальної – 60 грн. Різниця між цими цінами в кіоску (магазині) безпосередньо перед очима споживачів спокушала до придбання нелегалу, особливо осіб із низьким рівнем доходу. Така **неприхована торгівля нелегальною продукцією сприяла збільшенню її обсягу**. Разом із тим, перехід до продажів близько 67% нелегалу в кіосках та магазинах є ознакою того, що нелегальний тютюновий ринок «пускає дедалі глибше коріння», а боротьба з ним ускладнюється. *Відкрита торгівля нелегальними сигаретами почала сприйматися як норма, насамперед у прифронтових містах та областях*.

У регіональному розрізі «лідерами» за реалізацією нелегальної продукції в 2023 р. були Дніпропетровська обл. (17% загальноукраїнських продажів), Одеська обл. (12%), Львівська обл. і Харківська обл. (по 9%). У квітні 2025 р. на Дніпропетровську обл. припало 27% сигаретного нелегалу, Одеську – 13%, Львівську – 10% та Харківську – 9%. Така «географія» дає зрозуміти, які регіони вимагають посиленої протидії торгівлі нелегальною продукцією.

Наведені вище результати моніторингу ситуації з нелегальною торгівлею сигаретами в Україні компанії *Kantar* корелюють із динамікою виторгів

⁶ До уваги виробників та імпортерів сигарет! URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/873808.html>

від реалізації тютюнових виробів за даними реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО). У лютому 2024 р. такі виторги впали із 8,6 до 7,69 млрд грн, а далі до серпня поступово зросли до 11,44 млрд грн⁷, що відображає як поступове зростання ціни сигарет внаслідок підвищеного на початку року акцизного податку, так і суттєву детінізацію тютюнового ринку. Утім, згодом фіксувалося зменшення цього показника до 10,01 млрд грн в листопаді та підвищення – до 10,43 млрд грн у грудні 2024 р., що наштотує на думку про певне відновлення злочинної діяльності.

За даними голови парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики *Данила Гетманцева*, в лютому проти січня 2025 р. відбулося нове скорочення виторгів від реалізації тютюнових виробів за РРО із 10,4 до 9,6 млрд грн. Водночас, кількість ліцензій на роздрібну торгівлю тютюновими виробами за перші місяці 2025 р. збільшилася на 12 488 одиниць, сягнувши 75 613, а середній виторг на одну ліцензію – зменшився з 134,6 до 127,0 тис грн⁸. Це вже можна вважати явною ознакою часткового «відкату» нелегального тютюнового ринку.

Регіональний зріз динаміки виторгів від реалізації тютюнових виробів за даними РРО засвідчує, що у грудні порівняно із серпнем 2024 р. ситуація погіршилася у Вінницькій, Донецькій, Житомирській, Кіровоградській, Чернігівській обл.⁹, а в 2025 р. проблемними в цьому контексті виявилися Запорізька, Черкаська та Івано-Франківська обл.¹⁰.

Порівнюючи дані компанії *Kantar* та виторгів від реалізації тютюнових виробів за РРО, підкреслимо, що в Україні *є регіони, де ситуація з розповсюдженням нелегальних сигарет є постійно поганою або критичною (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька та Одеська області), а є області, які починають «інфікуватися» нелегалом.* Обидві категорії регіонів потребують уваги, але, звісно, *зі «старою тінню» боротися складніше.*

Разом із тим, ***протидія реалізації нелегальних тютюнових виробів у роздрібних мережах не принесе відчутного результату, якщо не перекривати джерела постачання нелегалу.*** Відсутнє виробництво та контрабанда нелегальних сигарет – немає що продавати.

У структурі нелегального ринку сигарет України *переважає продукція з маркуванням «Duty Free» або призначена для експорту і підроблені сигарети.* Контрабанда становить дуже незначну частку в загальному обсязі споживання

⁷ Аналітична робота щодо протидії тіньовому ринку тютюнових виробів. Аналіз ситуації за підсумками 4-х кварталів 2024 р. ICET. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/221-tinova-chastkf-pidaktsyzki-2024>

⁸ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/9034>

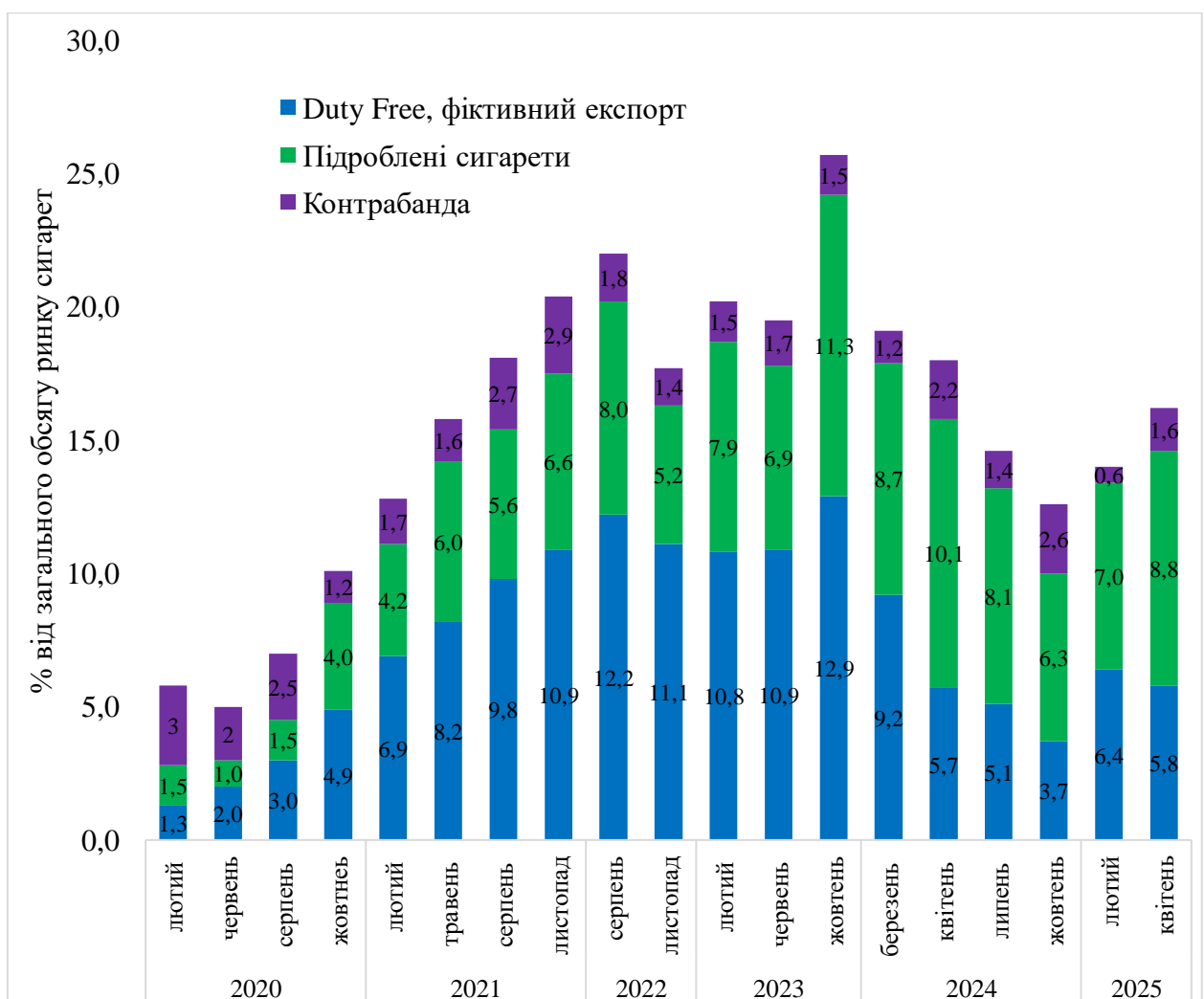
⁹ Аналітична робота щодо протидії тіньовому ринку тютюнових виробів. Аналіз ситуації за підсумками 4-х кварталів 2024 р. ICET. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/221-tinova-chastkf-pidaktsyzki-2024>

¹⁰ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/9034>

нелегальної продукції. Відповідно, зростання або зменшення обсягів реалізації цих двох домінуючих видів нелегалу під впливом застосування заходів боротьби із ними визначає динаміку рівня нелегальної торгівлі тютюновими виробами. Це докладно описано в наступних підрозділах.

1.1.2. Кейс боротьби зі схемою «Duty Free»

Стрімке зростання нелегального ринку сигарет супроводжувалося суттєвим збільшенням обсягу продукції з маркуванням «Duty Free» або для експорту, яка незаконно реалізується в Україні (рис. 1.3). Якщо в лютому 2020 р. частка цього нелегального сегменту у загальній структурі ринку сигарет становила 1,3%, то у серпні 2022 р. – сягнула позначки 12,2%.

Рис. 1.3. Динаміка нелегального ринку сигарет (в розрізі його структури) в Україні в 2020–2025 рр.

Джерело: складено авторами за даними Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

Галопуюче нарощування обертів схемою «Duty Free» або експортного призначення актуалізувало пошук шляхів подолання цієї проблеми, насамперед серед розробників податкової політики. На засіданні парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики у червні 2021 р. заслуховувалась інформація уповноважених органів влади щодо боротьби з незаконним виробництвом та обігом тютюнових виробів.

За результатами перевірки Митною службою України магазинів «Duty Free» з 01.01.2020 по 31.03.2021 р. лише ТОВ «Дьюті Фрі Пі Джей Юкрейн» реалізувала 500 млн шт сигарет, що складає 25 млн пачок. Згадане підприємство реалізовувало підакцизну продукцію в одному з аеропортів країни якраз у період дії карантинних обмежень, коли кількість перельотів була обмеженою, а в певний період авіаційне сполучення взагалі не здійснювалось. У ході перевірок встановлено, що ці сигарети спрямовано на внутрішній ринок без сплати податків¹¹. Втрати державного бюджету від недонаходжень акцизного податку склали понад 700 млн грн, а з урахуванням ПДВ та роздрібного акцизу – близько 1 млрд грн. Схема набула значних масштабів, що потребувало негайних заходів щодо мінімізації бюджетних втрат.

Незважаючи на закриття аеропортів, портів, кордонів України з північними сусідами, обмеження виїзду чоловіків призовного віку, частка нелегальних сигарет, маркованих «Duty Free» з початку повномасштабного вторгнення зросла. Магазинами безмитної торгівлі в 2022 р. продано близько 20 млн пачок сигарет, що лише на 25,9% менше порівняно з 2021 р., хоча кількість магазинів безмитної торгівлі знизилась утричі. Встановлені численні факти, коли в цих магазинах на один чек продавалось понад 30 пачок сигарет, вказували на ризики фіктивності операцій.

Зловживання у магазинах безмитної торгівлі – це перший кейс податкового шахрайства. Другий полягає в тому, що вироблені сигарети для продажу тільки в магазинах безмитної торгівлі до них не направляються. За підрахунками експерта *Економічної експертної платформи Олега Гетмана*, в 2022 р. близько 150 млн пачок сигарет «не доїхали» до цих магазинів та були реалізовані на внутрішньому ринку¹². У 2023 р. ситуація продовжувала розвиватися за аналогією, що фіксували правоохоронні органи.

Пікових значень поширення шахрайської схеми було досягнуто **у жовтні 2023 р. – 12,9%** від загального обсягу ринку, що складало понад 4 млрд шт

¹¹ Стенограма комітету з питань фінансів, податкової та митної політики ВРУ. URL: <http://komfinbank.rada.gov.ua/documents/zasid9skl/74555.html>

¹² Боротьба з димом. Частка тінювого ринку сигарет зросла до рекордних 20%. Депутати хочуть відбілити ринок і «вижати» з нього 20 млрд грн податків. Вдасться? URL: <https://forbes.ua/money/borotba-z-dimom-chastka-tinovogo-rinku-tsigarok-zrosla-do-rekordnikh-20-deputati-khochut-vidbiliti-rinok-i-vizhati-z-nogo-20-mlrd-grn-podatkiv-vdastysya-10052023-13480>

сигарет. За даними компанії *Kantar*, у цей період 72% нелегальних тютюнових виробів з позначкою «Duty Free» або призначених для експорту мали надпис про те, що їх виробником є тютюнова фабрика, розміщена у м. Львові. В цілому втрати бюджету від використання зазначеної нелегальної схеми лише в 2023 р. перевищили 11 млрд грн.

Реагуючи на загострення проблеми, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо протидії незаконному обігу тютюнових виробів» від 10 серпня 2023 р. № 3326-IX. Ним передбачається тимчасова заборона до завершення воєнного стану:

- розміщення і продажу (постачання) магазинами безмитної торгівлі тютюнових виробів вітчизняного виробництва;
- продажу магазинами безмитної торгівлі тютюнових виробів одній особі протягом однієї доби в обсязі, що перевищує 50 сигарет або 10 сигар або 20 сигарил (вагою не більше 3 грамів кожна) або 50 грамів тютюну, або цих виробів в наборі загальною масою понад 50 грамів.

Зазначений закон опубліковано 2 вересня 2023 р., а чинності він набув з жовтня. З огляду на це, відчутні результати його дії зафіксовано лише у дослідженні *Kantar* 1 хвили 2024 р. Рівень нелегального ринку сигарет із маркуванням «Duty Free» або для експорту знизився на 3,7 в. п. у березні 2024 р., а протягом року дії закону на – 9,2 в. п. до **3,7% у жовтні 2024 р.**

У травні 2024 р. Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) почало обшуки на п'яти виробниках тютюнових виробів, щодо яких є підтверджені відомості про їх нелегальну діяльність. До вересня здійснювались слідчі дії, експертизи, що позитивно вплинуло на динаміку та обсяг нелегального ринку сигарет та сегменту продукції з маркуванням «Duty Free».

Утім, незважаючи на заборону продажу вітчизняних тютюнових виробів в Україні в магазинах безмитної торгівлі, повністю подолати проблему не вдалося. З відновленням повноцінної роботи окремих гравців ринку обсяги виробництва й реалізації незаконної продукції почали зростати. Останні заміри нелегального ринку сигарет вказують на **збільшення показника частки нелегальної продукції, маркованої «Duty Free», у загальному обсязі споживання сигарет на 2,1 в. п. до 5,8%**. Це складає близько 1,8 млрд шт сигарет. Від існування цієї схеми бюджет у 2025 р. може недоотримати близько 9 млрд грн за умови, що ринок нелегалу буде статичним. 52% цієї незаконно реалізованої продукції за надписом на упаковці вироблені Винниківською тютюновою фабрикою, решта 48% – іншими виробниками¹³.

¹³ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

Державними органами встановлюються факти, коли продукція з маркуванням «*For duty free sale only*» спрямовується за кордон у вигляді контрабанди. Контейнери з такими сигаретами були виявлені на території пункту пропуску «Чорноморський рибний порт»¹⁴. За документами, така продукція мала прямувати до Таїланду та Об'єднаних Арабських Еміратів. Згідно з інформацією на пачках, сигарети виготовлені нібито в Єгипті, Португалії та Швейцарії. Водночас встановлено, що виробником продукції є одна з українських компаній, сигарети було виготовлено у серпні 2024 р. Тобто, *вже під час дії заборони виробництва тютюнових виробів та/або рідин, що використовуються в електронних сигаретах, для магазинів безмитної торгівлі*. В цілому вилучено понад 2 млн шт сигарет вартістю понад 165,6 млн грн¹⁵.

У березні 2025 р. на тому самому пункті пропуску «Чорноморський рибний порт» виявлено близько 1000 ящиків сигарет «*Compliment*» без акцизних марок¹⁶. За документами, продукція мала б експортуватись до Сирії, але, за наявними ознаками, це черговий приклад *фіктивного експорту*. Насправді нелегальні тютюнові вироби без сплати податків мали бути спрямовані на український ринок. Експортне прикриття необхідне злочинцям задля аргументації своєї позиції. На виявлених пачках нелегальних сигарет із маркуванням «*Duty Free*» або для експорту зазначається виробник, який потім стверджує, що це не нелегал, адже свої сигарети він начебто експортував.

БЕБ у своєму звіті за 2024 р. констатує, що протягом року виявлені неодинокі факти реалізації кінцевим споживачам сигарет за цінами, нижчими від ринкових (без марки акцизного податку, з маркуванням «*Duty Free*»)¹⁷.

Зазначені факти підтверджують, що проблема є системною та потребує негайного розв'язання з боку держави.

Отже, заборона продажу вітчизняних тютюнових виробів в Україні в магазинах безмитної торгівлі мала позитивний вплив на обсяг нелегального ринку. Проте далі першочерговими завданнями мають стати *ідентифікація нелегальної продукції з маркуванням «Duty Free» або для експорту та протидія її виробництву*. В цьому контексті важливо довести походження виробництва цих сигарет й унеможливити його в подальшому.

1.1.3. Протидія нелегальному виробництву сигарет по-українськи

Повертаючись до аналізу даних рис. 1.3, звернемо увагу на те, що ще у червні 2020 р. частка підроблених сигарет у загальному обсязі їх споживання

¹⁴ Ухвала в справі Справа № 947/18651/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122820552>

¹⁵ Бюро економічної безпеки на Одещині вилучило три контейнери з 2 млн пачок контрабандних сигарет URL: <https://esbu.gov.ua/news/biuro-ekonomichnoi-bezpeky-na-odeshchyni-vyluchylo-try-konteynery-z-2-mln-pachok-kontrabandnykh-syharek>

¹⁶ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6348> (дата звернення 15.04.2024 р)

¹⁷ Звіт про діяльність БЕБ за 2024 р. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf>

в Україні становила 1%, але починаючи з жовтня того року до серпня 2022 р. вона поступово зросла до 8%. Хоча найбільшими за масштабами тоді були зловживання із застосуванням схеми «Duty Free», **виробництво інших нелегальних сигарет** вражало своєю зухвалістю.

В 2018 р. ЗМІ публікували результати експертизи пачок **сигарет локальної марки «Pull»** виробника, який отримав ліцензію на виробництво тютюнових виробів і був розташований у м. Жовті Води. Згідно із цими результатами, лише на одній із відібраних для дослідження 11 пачок марка акцизного податку була справжня, а решта 10 пачок – мали **підроблену акцизну марку**¹⁸. Це підприємство одним із перших освоїло виробництво у фабричний спосіб та постачання на ринок такого виду нелегалу.

Лише через чотири роки після цього голова парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики *Данило Гетманцев* констатував¹⁹, що у вересні 2022 р. правоохоронці нарешті припинили злочинну діяльність згаданого гравця нелегального ринку. Маючи величезні обсяги виробництва, фабрика роками працювала в «тіні», фінансуючи корупційні зв'язки на середньому рівні всіх правоохоронних органів. За попередніми підрахунками, сума вкрадених злочинцями грошей із бюджету у перший рік повномасштабної війни становила 6,5 млрд грн.

Співробітники правоохоронних органів тижнями проводили обшуки на підприємстві у м. Жовті Води, але не могли вилучити виробниче обладнання. Тютюнові злочинці намагалися домовитися про відновлення роботи нелегального бізнесу, «оббігаючи високі кабінети та пропонуючи «умови» співпраці», як це їм вже вдавалося раніше. У 2018–2021 рр. обшуки на фабриці проводили Державна фіскальна служба, Національна поліція та Служба безпеки України, але нелегальне виробництво «оживало». Остаточо припинити його діяльність дало змогу лише втручання президента.

Як наслідок зазначеного успішного кейсу боротьби із тютюновими злочинцями, у листопаді 2022 р. **частка підробленої продукції в загальному обсязі споживання сигарет** зменшилася на 2,8 в. п. до 5,2%, а рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами вперше з 2020 р. пішов на спад. Але позитивний ефект тривав недовго. **Зростання** цієї частки в лютому 2023 р. до 7,9% та її стрибок **до максимальних за аналізований період 11,3% у жовтні 2023 р.** вказують на те, що вивільнена ніша була заповнена.

¹⁸ Незаконний тютюновий бізнес під крилом «Народного фронту» (розслідування). Радіо Свобода. 22.06.2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29311007.html>

¹⁹ Правоохоронці роками не могли закрити нелегальну тютюнову фабрику у Жовтих Водах, – Гетманцев. Бізнес Цензор. 22.10.2022. URL: https://censor.net/biz/news/3371413/pravoohorontsi_rokamy_ne_mogly_zakryty_nelegalnu_tyutyunovu_fabryku_u_jovtyh_vodah_getmantsev

Нове нарощування обертів нелегалом характеризувалося певними особливостями. Нелегальний ринок заповнили не лише локальні марки незаконно вироблених сигарет, а й *підробки відомих брендів*. Поширеною стала їх реалізація в кіосках разом із оригінальною продукцією, але вдвічі дешевше²⁰. Такі сигарети почали вилучати правоохоронні органи²¹.

У 2024 р., за лідерства парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики, проводилася системна робота щодо протидії нелегальній торгівлі тютюновими виробами. Це була стратегія боротьби, спрямована на «удари у найбільш болючі точки» злочинної діяльності, яка реалізувалася шляхом сотень взаємопов'язаних заходів, що, у кінцевому підсумку, дало змогу досягти позитивного результату.

Після знакових комітетських слухань із зазначеного питання 25 березня 2024 р., квітневі заміри компанії *Kantar* зафіксували зменшення частки споживання нелегальних сигарет до 18%, але рівень торгівлі підробленою продукцією залишався на високому рівні (10,1%). З огляду на це, 14 травня 2024 р. розпочалися *обшуки у п'яти найбільших виробників сигарет, щодо яких були підтверджені відомості про їх нелегальну діяльність*.

Результати цих обшуків оприлюднив керівник підрозділу детективів захисту економіки у сфері обігу підакцизних товарів *БЕБ Віктор Лисенко*²². У межах розслідування кримінальних проваджень було призначено низку експертиз. Згодом Державна податкова служба України (далі – ДПС) провела перевірку та анулювала одній із компаній-фігурантів ліцензію на виробництво тютюнових виробів. Матеріали щодо ще одного виробника були передані до ДПС. Пізніше його також позбавлено ліцензії.

Детективи БЕБ вилучили дві лінії для виробництва сигарет і 18 тонн тютюнової сировини на неліцензійному складі одного з виробників, лінію для переробки тютюнової сировини – на складі, який офіційно не було зазначено виробником, залишки пакувальної тари, близько 5 тонн тютюну, який зберігався на складі одного з виробників без відповідної ліцензії, та зразки сигарет, щодо яких призначено порівняльні експертизи, тощо.

Щоправда, у липні 2024 р. сталося незаконне розблокування діяльності одного із фігурантів обшуків із побиттям представників Національної поліції. Реагуючи на такі дії, *Данило Гетманцев* ініціював реєстрацію кримінального

²⁰ Публікація на FB Євгена Плінського. 22.12.2023. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=903737041471505&id=100055056520414&mibextid=WC7FNe&rid=R1eqX7DcsdsQPa0o#

²¹ У Києві вилучили партію фальсифікованих сигарет вартістю 12 мільйонів гривень – Бюро економічної безпеки. Дзеркало тижня. Telegram канал. 08.01.2024. URL: https://t.me/znua_live/129516

²² Після масштабних обшуків БЕБ на тютюнових фабриках одного з виробників позбавили ліцензії. Бізнес Цензор. 16.07.2024. URL: https://censor.net/biz/news/3499970/biznesasotsiatsiyi_zayavyly_pro_pidvyschennya_efektyvosti_roboty_byuro_e_konomichnoyi_bezpeky

провадження й висунув ініціативу щодо запровадження санкцій для власників та керівників тютюнового організованого злочинного угруповання²³.

Слідчі дії тривали кілька місяців, найбільші нелегальні виробництва зупинилися, незаконний товар реалізувався зі складів, поки такі запаси не почали вичерпуватися і *Kantar* не згадав про **зменшення частки споживання підроблених сигарет до 8,1% у липні та 6,3% у жовтні 2024 р.**

Утім, оперативні заходи обмежені в часі. Як тільки правоохоронці пішли, з'явилися повідомлення про відновлення виробництва нелегалу²⁴. Навіть публікувалося рішення суду, що зобов'язує повернути ліцензію одному з виробників²⁵. Telegram канали знову зарясніли пропозиціями нелегальних сигарет. *Данило Гетманцев*, даючи оцінку цьому, констатував: «Так трапляється, хвороба, яку майже виліковували, дає рецидив, який треба лікувати заново, але обов'язково лікувати, не здаватися. Бо інакше – смерть»²⁶.

Наприкінці жовтня 2024 р. в Дніпропетровській та Київській обл., м. Запоріжжі й Харкові правоохоронці провели 32 обшуки на підпільних підприємствах. Вилучено понад 30 тис пачок сигарет, тютюн, виробниче обладнання²⁷. Як бачимо, з другої половини 2024 р. **активними гравцями нелегального тютюнового ринку стали** не лише «постраждалі» від обшуків «сірі» фабрики, а й **«чорні» законспіровані підприємства.**

На початку листопада БЕБ вилучило сигаретну лінію на відомому підприємстві у м. Київ. Ця фабрика мала ліцензію на виробництво тютюнових виробів, але, як вважає слідство, паралельно виробляла підробки продукції відомих брендів. Водночас, історія з однією з вилучених ліній компанії набула неочікуваного повороту, що описано у підрозділі 1.2.1.

У грудні БЕБ повідомило про викриття групи осіб, які організували незаконне виробництво та розповсюдження тютюнових виробів. Вилучені дві виробничі лінії. Сигарети виготовлялися без марок акцизного податку і дозвільних документів. Готова продукція реалізувалася як на території України, так і за її межами. Потужності знаходилися у лісовій зоні Київської обл., були добре замасковані. Вилучено 128 тис пачок сигарет, сировини та іншої продукції загальною вартістю 23 млн грн²⁸.

²³ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/7243?comment=71346>

²⁴ Нелегальні тютюнові фабрики відновили свою діяльність попри рейди правоохоронців. РБК. 07.10. 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nelegalni-tyutyunovi-fabriki-vidnovili-svoyu-1728301105.html>

²⁵ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/8053>

²⁶ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/7892>

²⁷ Нелегальний ринок сигарет зменшується. Чому ця тенденція може кардинально змінитися? NV. 15.01.2025. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/chorniy-rinok-2025-yak-zminivsya-prodazh-sigaret-i-shcho-bude-z-kontrabandoyu-poyasnennya-ekspertiv-50480102.html>

²⁸ БЕБ ліквідувало підпільні промислові цехи, які виготовляли сигарети для внутрішнього ринку та експорту. Офіційний сайт БЕБ. 11.12.2024. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-likvidovalo-pidpilni-promyslovi-tsekhy-iakivyhotovlyaly-syharety-dlia-vnutrishnoho-rynku-ta-eksportu>

Данило Гетманцев підкреслив, що завдяки спільній роботі ДПС з правоохоронними органами у червні – грудні 2024 р. порівняно із аналогічним періодом 2023 р. сплата акцизу на тютюнові вироби зросла на 16,1 млрд грн або на 33,7%²⁹. Якщо вирахувати вплив зростання акцизу на 20%, фіскальний ефект від детінізації ринку сигарет за останніх сім місяців 2024 р. – це щонайменше 13,7% додаткових надходжень акцизу або 6,5 млрд грн.

Разом із тим, зменшення нелегального ринку сигарет не є константою та вимагає подальших цілеспрямованих дій. Як, наприклад, викриття підпільного виробництва сигарет у Чернівецькій обл., в результаті якого вилучено виробничу лінію та майно вартістю понад 15 млн грн.³⁰

У березні 2025 р. детективи БЕБ виявили підпільну мережу, організатори якої незаконно виготовляли, зберігали і продавали тютюнові вироби. Вилучено контрафактні сигарети *15 відомих брендів* вартістю понад 38 млн грн. Мережа працювала без відповідних ліцензій на території Харківської, Дніпропетровської, Київської обл. та м. Києва. Нелегальне виробництво та склади розміщувалися в одному з селищ Вишгородщини й в Солом'янському районі столиці, у приміщенні, що належить Київській міській Раді³¹.

Послаблення тиску на «сірі» фабрики швидко позначається на показниках нелегальної торгівлі тютюновими виробами. **У квітні 2025 р. порівняно з жовтнем 2024 р. частка підроблених сигарет у загальному обсязі їх споживання знову зросла на 2,5 в. п. до 8,8%.**

Сьогодні понад 60% від загального обсягу цього виду нелегалу – це підробки брендів міжнародних компаній (контрафакт), що реалізуються як із підробленими марками акцизного податку, так і без марок взагалі. 39% підробленої продукції має ознаки підробки акцизних марок. З цієї частки 33% пачок сигарет (за написом на упаковці) ідентифіковані як виготовлені компаніями «Marshall Finest Tobacco»/«United Tobacco»/«VK Tobacco FZE», ще 6% – Українським тютюновим виробництвом³².

Такий стан справ є свідченням *високої адаптивності тютюнових злочинців* та їх здатності швидко оговтуватися навіть після припинення діяльності фабрик. Необхідно усвідомити усю складність проблеми і пам'ятати, що **зростання ціни сигарет в умовах підвищення акцизу, яке відбувається на тлі зниження купівельної спроможності населення, створює «стимули» для продовження незаконної діяльності.**

Слід *посилити громадський контроль за процесом детінізації ринку.*

²⁹ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/8498>

³⁰ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/8686>

³¹ Офіційний Telegram канал Бюро економічної безпеки. URL: https://t.me/esbu_gov_ua/7159

³² Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

Потрібне також *постійне удосконалення боротьби*, бо навіть найкращі інструменти із часом можуть ставати менш ефективними через адаптацію до них. Зокрема, гендиректорка асоціації «Укртютюн» *Наталія Фесюн* констатує, що зловмисники почали пакувати сигарети в зіп-пакети, щоб ускладнити встановлення їх походження й уникати відповідальності³³.

Насамкінець, важливо з'ясувати, що визначає «живучість» нелегального тютюнового ринку, і зі знанням цього продовжити йому протидію.

1.2. Проблеми, які потребують концентрації зусиль в ході боротьби

Попри успіхи щодо обмеження нелегального ринку сигарет України, залишаються також певні прогалини, які уможливають його «відкати».

1.2.1. Уникнення відповідальності за нелегальну діяльність

До нелегального тютюнового бізнесу підштовхує на лише його прибутковість, а й недостатня відповідальність у разі викриття злочинних дій або можливість її уникнути взагалі.

Експерти авторитетного видання «*The Economist*» зазначають, що глобальний чорний ринок з його різноманітними галузевими вертикалями, зокрема нелегального виробництва та реалізації тютюнових виробів, процвітає через прогалини, залишені слабкими інституціями, неналежне регулювання та прогалини у правозастосуванні (енфорсменту)³⁴.

Розглянемо декілька показових кейсів, які підтверджують наявність проблеми недостатнього рівня відповідальності в Україні за вчинення правопорушень, пов'язаних з нелегальним обігом тютюнових виробів.

Отже, у справі особи, яка не мала ліцензій на оптову та роздрібну торгівлю тютюновими виробами, але здійснювала в 2024 р. продаж великої партії незаконно виготовлених сигарет (детективами БЕБ вилучено понад 66 тис пачок сигарет без марок акцизного податку вартістю майже 7 млн грн), винесено судовий вирок. Провину у скоєнні злочину доведено у повному обсязі. Згідно з оголошеним вирок, присуджено штраф в розмірі 85 тис грн з конфіскацією та знищенням незаконно виготовлених товарів³⁵.

³³ Нелегальний ринок сигарет зменшується. Чому ця тенденція може кардинально змінитися? NV. 15.01.2025. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/chorniy-rinok-2025-yak-zminivsyia-prodazh-sigaret-i-shecho-bude-z-kontrabandoyu-poyasnennya-ekspertiv-50480102.html>

³⁴ Global Illicit Trade Environment Index. URL: https://impact.economist.com/projects/illicit-trade-environment-index?utm_campaign=MA00002530&utm_medium=email-owned&utm_source=impact-partnerships-marketing-cloud&RefID=&utm_term=20250424&utm_id=2075444&sfmc_id=00QWT000004HTm02AG&utm_content=illicit-trade-environment-index&id_mc=275987919

³⁵ На Одещині суд виніс вирок чоловіку за незаконний продаж сигарет без марок акцизного податку. URL: <https://esbu.gov.ua/news/na-odeshchyni-sud-vynis-vyrok-choloviku-za-nezakonnyi-prodazh-syharek-bez-marok-aktsyznoho-podatku>

Аналогічною є резолютивна частина вироку у справі мешканця Полтавської обл., який через один із месенджерів закупував тютюнові вироби відомих брендів без марок акцизного податку. Нелегальна продукція зберігалась у спеціально облаштованому складі, під час обшуку вилучено понад 2,5 тис пачок сигарет на суму 257 тис грн. Йому присуджено штраф 85 тис грн з конфіскацією нелегальних тютюнових виробів³⁶.

Мешканець Київської обл. організував поставки та налагодив реалізацію незаконно виготовлених сигарет та електронних тютюнових виробів без марок акцизного податку. Згодом через точки роздрібної торгівлі ця продукція реалізовувалась споживачам. Детективами БЕБ було вилучено близько 11 тис пачок сигарет, матеріали справи скеровано до суду, вину зловмисника доведено у повному обсязі. Суд виніс вирок – штраф в розмірі шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (102 тис грн) з конфіскацією і знищенням незаконно виготовлених товарів.

Відповідно до ст. 204 Кримінального Кодексу України (далі – ККУ), *незаконне придбання з метою збуту або зберігання чи транспортування з метою збуту підакцизних товарів, у тому числі тютюнових виробів*, караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією та знищенням незаконно виготовлених товарів. Таким чином, *розмір штрафу коливається від 85 до 170 тис грн*. Враховуючи, що різниця вартості легально виробленої та нелегальної пачок сигарет у продажу станом на квітень 2025 р. складає близько 60 грн, для *сплати такого штрафу потрібно всього на всього від 1,4 до 2,8 тис пачок нелегальних сигарет*. Зауважимо, що у випадку притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 204 ККУ понад 50% вироків приймаються судами внаслідок визнання особою винуватості.

Наочним прикладом є вирок у справі № 707/2226/22, у якій йдеться про нелегально вироблені сигарети без марок акцизного податку обсягом 138 картонних коробок (9 тис пачок сигарет). Ця продукція вилучена після огляду вантажного відсіку автомобіля. Водія, що транспортував незаконно виготовлені тютюнові вироби, було *виправдано*, а нелегальні сигарети конфісковано та на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. №186-р, передано Черкаській обласній військовій адміністрації для передачі на потреби Збройних сил України³⁷. Отже, *покарання за правопорушення щодо транспортування з метою збуту сигарет ніхто не поніс*.

³⁶ За матеріалами БЕБ на Полтавщині суд виніс вирок чоловіку за незаконний продаж фальсифікованих сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/za-materialamy-beb-na-poltavshchyni-sud-vynis-vyrok-choloviku-za-nezakonnuyi-prodazh-falsyfikovanykh-syharets>

³⁷ Вирок від 29.01.2024 по справі № 707/2226/22 Корсунь-Шевченківський районний суд Черкаської області. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/116590402>

Окрему увагу акцентуємо на питанні відповідальності **за роздрібну торгівлю тютюновими виробами без марок акцизного податку чи з підробленими акцизними марками**. Згідно зі ст. 156 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), ці порушення караються накладенням штрафу від двохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**від 3,4 до 10,2 тис грн**) з конфіскацією предметів торгівлі й виручки, одержаної від неї³⁸. **Для сплати штрафу зловмисникам достатньо реалізувати від 57 до 170 пачок нелегальних сигарет**. Крім того, багато справ, пов'язаних із правопорушеннями за цією статтею, закриваються. У 2022 р. частка закритих справ за ст. 156 КУпАП становила – 64%³⁹. Враховуючи суспільний резонанс та неприпустимість несплати податків в умовах воєнного стану, **слід виключити можливість закриття таких справ у зв'язку з малозначністю**. Кожен учасник тіньових схем реалізації підакцизних товарів, у тому числі тютюнових виробів, має понести відповідне покарання.

Інший кейс. За інформацією Головного управління Національної поліції України у Черкаській обл., працівниками цього органу в березні 2025 р. здійснювались заходи щодо протидії нелегальному обігу тютюнових виробів. Зокрема, перевірялось дотримання правил і вимог суб'єктами роздрібної торгівлі тютюновими виробами. У тих точках, де велась торгівля нелегальною продукцією, здійснювалось її вилучення згідно із законодавством, проте обсяг вилучення був незначним. У середньому, в пунктах продажу виявлено 10–16 пачок нелегальних сигарет. *Учасники тіньових схем, які задіяні у протизаконній роздрібній торгівлі сигаретами, як правило, не тримають значні партії контрафактних і контрабандних сигарет*. Це здійснюється з метою мінімізації обсягів потенційних вилучень та розміру покарання.

Дуже важливим є посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Слід розвивати інституційне середовище протидії нелегальному виробництву та обігу сигарет. Адекватна відповідальність за вчиненні правопорушення буде дієвим запобіжником їх повторення у майбутньому. 23 квітня 2024 р. у першому читанні підтримано законопроект № 9364 від 08.06.2023 р., який сфокусований на удосконаленні положень щодо встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері незаконного обігу підакцизних товарів. Його якнайшвидше доопрацювання й ухвалення в цілому сприятимуть посиленню результативності протидії тіньовій економіці та ухиленню від сплати податків.

³⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

³⁹ Пояснювальна записка Проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42042>

Найбільш шокуючими та курйозними є виклики, пов'язані з виробництвом контрафактних сигарет. В 2022 р. детективи БЕБ провели слідчі дії на виробництві й у складських приміщеннях підприємства, яке мало ліцензію на виробництво тютюнових виробів. Підроблені сигарети були виготовлені на тих самих лініях, на яких вироблялась легальні сигарети. Було виявлено і **вилучено лінію для виробництва тютюнових виробів**, на якій незаконно виготовляли сигарети, понад 1,2 млн пачок сигарет різних торгових марок із підробленими марками акцизного податку. За рішенням суду, обладнання передано до Агентства з розшуку та менеджменту активів (далі – АРМА)⁴⁰.

Згодом власники виробничої лінії намагались її повернути назад та скасувати арешт. 7 лютого 2025 р. суддя Шевченківського районного суду м. Києва скасував арешт на лінію і зобов'язав її повернути⁴¹. АРМА вимушено було в екстреному порядку звертатись до Офісу Генерального прокурора та БЕБ для повторного накладення арешту на лінію із виробництва сигарет. За рішенням суду, повторно накладено арешт на згадане обладнання.

Утім, ситуація набрала нових обертів із черговою спробою власників виробничої лінії повернутись до нелегальної діяльності. Суддею Овідіопольського районного суду Одеської обл. було винесено «унікальне» рішення, згідно з яким арешт на лінію з виробництва тютюнових виробів не знімається, проте **вона передається на фактичне зберігання власнику**⁴². Дуже влучно цю ситуацію описав голова комітету з питань фінансів, податкової та митної політики *Данило Гетманцев*: «виготовлення контрафактного тютюну та красти у армії акциз можна продовжувати»⁴³. Замість понесення справедливого покарання за несплату податків, підробку акцизних марок, незаконне виготовлення та зберігання сигарет заохочується виробництво нелегалу. Без зміцнення інституційної спроможності, забезпечення верховенства права, посилення відповідальності ситуацію виправити не вдасться.

Описаний вище кейс також свідчить про необхідність законодавчих змін, згідно з якими **конфісковані тютюнові вироби, сировина та обладнання для їх виробництва мають підлягати знищенню**. Як показано в підрозділі 2.1.3, кошти, які можуть залучатися до бюджету за рахунок продажу виробничих ліній з аукціону, не зіставні зі шкодою, яку завдасть державі подальше виробництво на цьому обладнанні нелегалу.

⁴⁰ Вилучену БЕБ тютюнову лінію компанії відомого контрабандиста передано до АРМА. URL: <https://esbu.gov.ua/news/vyluchenu-beb-tiutiunovu-liniiu-kompanii-vidomoho-kontrabandysta-peredano-do-arma>

⁴¹ Скандал на мільйони: як суддя прикриває "короля української контрабанди" – розслідування. URL: <https://tsn.ua/exclusive/skandal-na-milyoni-yak-suddya-prikrivaye-korolya-ukrayinskovi-kontrabandi-rozsliduvannya-2770134.html>

⁴² Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6453> (дата звернення 28.04.2025 р.)

⁴³ Офіційний Telegram канал Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/9237> (дата звернення 28.04.2025 р.)

1.2.2. Корупція та легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом

Існування нелегального тютюнового ринку є загрозливим явищем, а його активна експансія породжує підвищену небезпеку.

FATF (*Financial Action Task Force*) зауважує, що нелегальна торгівля тютюновими виробами має високу прибутковість і є джерелом відмивання грошей, враховуючи низький рівень ризику для правопорушників з точки зору виявлення, конфіскації та судового переслідування⁴⁴. Нелегальна торгівля наносить величезну шкоду бюджету країни, легальному бізнесу та суспільству в цілому. Найбільш наочними наслідками цього явища є:

1. **Безповоротні втрати бюджету.** Внаслідок недонаходжень податків уряди змушені шукати додаткові фіскальні джерела для фінансування бюджетних програм. Крім того, недотримання податкового законодавства зловмисниками посилює рівень недовіри до податкової системи.

2. **Потенційне сприяння злочинності та корупції, зростання толерантності до протизаконних дій,** що заохочує національні та міжнародні організовані злочинні групи та контрабандистів. Покупці, які споживають нелегал, свідомо обирають дешевий аналог без сплати податків, а окремі представники влади, які «закривають очі» на виробництво і розповсюдження незаконної продукції, впливають на збільшення рівня корупції у країні.

3. **Негативний вплив на здоров'я споживачів нелегальних тютюнових виробів.** Нижча цінова доступність зазначеної продукції призводить до збільшення тіньової складової ринку сигарет. Нелегальна торгівля сигаретами підриває результативність державної політики зниження поширеності куріння, зокрема серед молоді.

4. **Викривлення конкуренції на ринку.** Нелегальні виробники за рахунок дешевшої продукції забирають частку у легальних учасників ринку, що позначається на їх подальших рішеннях щодо ділової та інвестиційної активності.

Нобелівський лауреат з економіки *Джеймс Робінсон* зауважує, що корупція є симптомом, а не самою проблемою⁴⁵. Суспільства, у яких присутнє часткове толерування корупції, а несплата податків вважається механізмом збереження фінансових ресурсів у домогосподарствах, щодня стикаються із нерозвинутими інституціями. В таких випадках неформальні правила переважають над формальними (законами та іншими нормативно-правовими актами), положення останніх залишаються деклараціями на папері.

⁴⁴ Guidance, FATF (2012) Illicit Tobacco Trade. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Illicit%20Tobacco%20Trade.pdf.coredownload.inline.pdf>

⁴⁵ «На жаль, це світ, де треба інвестувати в оборону». Інтерв'ю Нобелівський лауреата Джеймса Робінсона. URL: <https://forbes.ua/money/na-zhal-tse-svit-de-treba-investuvati-v-oboronu-nobelivskiy-laureat-dzheym-robinson-pro-trampa-riznitsyu-mizh-evropoyu-ta-ssha-ta-poganiy-priklad-dlya-ukraini-intervyu-17042025-28885> (дата звернення 17.04.2025 р.)

Стівен Бланк зауважує, що неспроможність подолати нелегальний ринок тютюнових виробів свідчить про відсутність інституційного потенціалу для реального проведення економічних реформ та боротьби з корупцією, а ці речі є базовими для створення сприятливих умов для економічного зростання⁴⁶. Міжнародні фінансові організації на кшталт МВФ вказують на нагальну потребу посилення енфорсменту в контексті протидії ухиленню від оподаткування та залучення податкових надходжень до бюджету. Прояви тіньової економіки, у тому числі щодо нелегального виробництва та реалізації сигарет, є ознакою слабкості економічної політики та державного регулювання. Важливим є розвиток інституційного середовища й посилення ефективності діяльності інституцій, що є проявом будівництва спроможної держави. Реалізація зазначеного спрямована на підвищення економічної ефективності, зниження рівня тіньової економіки та корупції.

Про залученість злочинних угруповань до нелегального виробництва та реалізації тютюнових виробів в Україні зазначає голова парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики *Данило Гетманцев*. «За нашою оперативною інформацією, **зараз активніше працюють «гаражі» – «чорні» виробничі лінії, які не мають ліцензій**», – так очільник комітету висловлюється про реалії виробництва контрафакту в 2024 та 2025 рр. – «**За цим виробництвом стоїть організована злочинність**».

Зазначене вище підтверджують матеріали звіту БЕБ за 2024 р.⁴⁷, в якому сказано, що був викритий підпільний цех з виробництва нелегальних тютюнових виробів, що знаходився у лісовій зоні та був добре замаскований. Масштаби виробництва цього цеху виявилися доволі значними. Вилучено дві лінії, які складаються з цілісних майнових комплексів, що забезпечують усі етапи технологічного процесу виробництва сигарет і тютюну для кальяну. Також вилучено 128 тис пачок нелегальних сигарет, понад 5 тонн тютюну для кальяну, понад 10 тонн тютюну для виготовлення сигарет, ароматизатори, смакові добавки. Вартість конфіскованого майна становить близько 43 млн грн. У цілому в 2024 р. працівниками БЕБ вилучено 29 ліній з виробництва сигарет, що свідчить про масштаб цієї проблеми.

Кейси, описані у трьох попередніх підрозділах, дають уявлення про глибину корупційних зав'язків та пов'язаність із організованою злочинністю навіть «сірих» тютюнових фабрик, які офіційно отримали ліцензію на виробництво тютюнових виробів та здійснюють виготовлення певної частини сигарет легально, сплачуючи податки.

⁴⁶ Ukraine's Economy Needs A New Lease On Life. URL: <https://www.eureporter.co/health/tobacco-2/2024/06/03/ukraines-economy-needs-a-new-lease-on-life/>

⁴⁷ Звіт про діяльність БЕБ за 2024 р. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf> (дата звернення 14.04.2025 р.)

За три роки повномасштабної війни *бюджетні втрати внаслідок існування нелегального ринку сигарет склали близько 65 млрд грн*. Замість фінансування програм посилення обороноздатності держави вони використовувались злочинними угрупованнями.

Функціонування тіньової економіки завжди передбачає *легалізацію грошових коштів, отриманих злочинним шляхом*. Зокрема, при виявленні контрабандної схеми постачання сигарет із Пакистану та їх розповсюдження на території України в 2024 р. організатору цієї схеми повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за ч. 3 ст. 209 ККУ, за фактом легалізації грошових коштів, отриманих злочинним шляхом⁴⁸. Вартість вилученої підакцизної продукції, серед якої 1 млн пачок сигарет та сигарети без упаковки, становить 120 млн грн.

Методами легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, є:

1. *Змішування незаконно отриманих доходів з легальними доходами від виробництва сигарет, їх дистрибуції, здійснення роздрібною торгівлі, надання послуг, організації ігорного бізнесу тощо*. Одним з таких кейсів є виявлені співробітниками БЕБ операції, пов'язані з ухиленням від сплати податків, на суму понад 170 млн грн у 2024 р.⁴⁹. Службові особи виробника тютюнових виробів організували протиправну діяльність з виробництва та реалізації необлікованих сигарет з імпортованої сировини.

Іншим відповідним кейсом у 2024 р. є незаконна діяльність підприємства, яке маючи ліцензію на офіційне виробництво тютюнових виробів, спільно з підконтрольними компаніями нелегально виготовляло та продавало сигарети з підробленими марками акцизного податку. Вартість вилучених 1,2 млн пачок сигарет різних торгових марок становила 70 млн грн.

2. *Структурування, що включає у себе використання ланцюжка транзакцій з переказів коштів, здійснення численних транзитних операцій*. Поширеним є ***використання «дропів»*** в операціях з купівлі-продажу нелегальних сигарет через сайти/Telegram канали. На засіданні парламентської ТСК із питань економічної безпеки під головуванням *Ярослава Железняка* щодо проблеми «дропів» озвучено інформацію, що з початку 2025 р. Державна служба фінансового моніторингу отримала і взяла на облік близько півмільйона повідомлень від банків про незаконні операції на суму 1,5 трлн грн, а до правоохоронців передано матеріалів лише на 2,7% від цієї суми⁵⁰.

⁴⁸ Бюро економічної безпеки повідомило про підозру відомому контрабандисту та його 6 спільникам. URL: <https://esbu.gov.ua/news/biuro-ekonomichnoi-bezpeky-povidomylo-pro-pidozru-vidomomu-kontrabandyсту-ta-ioho-6-spilnykam>

⁴⁹ Звіт про діяльність БЕБ за 2024 р. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf> (дата звернення 18.04.2025 р.)

⁵⁰ Офіційний Telegram Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/9187?single>

3. Здійснення операцій обміну валюти (як правило на чорному ринку) та купівлі криптоактивів. Мережі підпільних криптообмінників дозволяють проводити анонімні платежі та системно виводити тіньові кошти та переводити їх в готівку⁵¹.

4. Залучення третіх осіб, які мають відношення до учасників тіньових схем. Можливим є створення фейкового підприємництва, яке начебто виступає джерелом доходів родичів зловмисників, далі кошти можуть попадати у банківську систему чи використовуватись для купівлі активів.

5. Залученість благодійних фондів, неприбуткових громадських організацій, на рахунки яких зараховуються кошти, отримані від нелегальної діяльності. Далі вони перераховуються на рахунки фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб як безповоротна фінансова допомога.

6. Підроблення документів з метою приховування джерел походження коштів. Одним із кейсів цього методу є підроблення експортних контрактів, за якими сигарети експортуються за кордон, а насправді незаконно реалізуються на території України, про що згадувалося у підрозділі 1.1.2.

7. Інвестування та купівля нерухомості, як житлової так і нежитлової, здійснення пайової участі у будівництві.

8. Використання коштів для особистих потреб, зокрема купівлі транспортних засобів тощо.

Необхідно як боротися з нелегальною торгівлею тютюновими виробами та корупцією в цілому, так і запобігати використанню описаних вище методів легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

1.2.3. Загрози нелегального тютюнового ринку України для ЄС

Утвердження нелегальних гравців на ринку сигарет України, масштабування їх виробництва та налагодження стійких ланцюгів постачання сировини та готової продукції, а також корупційні зав'язки, які забезпечують прикриття незаконних дій, дають можливості зловмисникам для територіального розширення їх сфер впливу шляхом «завоювання» ринків країн ЄС.

Міжнародна експансія сигаретної «тіні» українського походження може відбуватися у двох формах:

1. **Контрабанда нелегально вироблених в Україні сигарет.** Ринок нашої держави хоча й великий за розмірами, але обмежений, а при застосуванні активних заходів протидії нелегальній торгівлі тютюновими виробами виникає спокуса перейти до постачання нелегалу там, де легальні сигарети коштують

⁵¹ Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf

значно дорожче порівняно з Україною – у країнах ЄС. Вигоди від такої реалізації є вищими. Разом із тим, у контрабандної схеми є суттєвий недолік. Переміщення нелегальної продукції через кордон, його транспортування на великі відстані територією ЄС можуть мати високі ризики, нагадуючи «рулетку», загрозувати значними збитками у разі викриття великих партій сигарет.

Зокрема, у травні 2025 р. під час огляду вантажного потягу, який прямував на виїзд з України, було виявлено 5 тис пачок безакцизних сигарет вартістю близько 500 тис грн⁵². Також фіксуються численні факти контрабанди вітчизняного нелегалу до ЄС автомобільним транспортом.

2. Налагодження нелегального виробництва сигарет в ЄС. Цей спосіб вимагає коштів на організацію роботи підпільних виробництв, але є прийнятним для гравців, які вже встигли добре «заробити» на нелегальній торгівлі тютюновими виробами в Україні. За таких умов на територію ЄС не лише поставляються незаконні сигарети, а й відбувається «експорт» схем нелегального виробництва продукції з усіма негативними наслідками, які це передбачає. Окремий аспект проблеми – це використання праці українців на підпільних виробництвах за кордоном, яке відбувається у жахливих умовах та може закінчитися роками у в'язниці (підрозділ 2.3.2).

У звіті компанії KPMG⁵³ щодо споживання нелегальних сигарет у країнах Європи в 2023 р. йдеться не лише про погіршення ситуації порівняно з 2022 р. (реалізація нелегалу в цілому зросла на 3%), а й про «вагомий внесок» України у такий стан справ.

По-перше, крім України, рівень нелегальної торгівлі сигаретами перевищував 15% лише у Франції (33%), Ірландії (28%), Великій Британії (28%), Норвегії (16%) і Фінляндії (15%), де одні з найвищих у світі ставки акцизів на таку продукцію, Греції (24%) та Литві (17%). Натомість наші сусіди з ЄС демонстрували набагато кращі результати: Угорщина – 8%, Румунія – 6%, Словаччина – 5% та Польща – 4%.

По-друге, в Україні було спожито 3,4 млрд шт підробок брендів міжнародних компаній, що складає 16,7% від їх реалізації на території 38 країн. Якщо розглянути частку контрафакту у загальному обсязі споживання сигарет, то позиції європейського антирейтингу розподілилися так: Велика Британія (15,2%), Греція (14,6%), Франція (12,4%), Україна (8,7%).

По-третє, однією з найпоширеніших в Європі марок нелегальної продукції виявився «Compliment» (виробник – Винниківська тютюнова фабрика),

⁵² В «Яготині» прикордонники виявили контрабандні цигарки на майже півмільйона гривень. Переслужба ДПСУ. URL: https://www.youtube.com/watch?v=G_8z4lvPEsY

⁵³ Illicit cigarette consumption in Europe. Results for the calendar year 2023. KPMG. URL: https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe_2023-results_final.pdf

обсяги споживання якого в Україні склали 2,75 млрд шт., а в інших 37 країнах – 0,6 млрд шт. На ринки ЄС також потрапляла інша марка нелегальних сигарет цього виробника – «Lifa». Відповідно, нелегальна торгівля сигаретами українського походження завдала збитків не лише бюджету України, а й призвела до податкових втрат у країнах ЄС.

У 2023 р. найбільше в Європі сигарет «Compliment» було спожито в Румунії (0,32 млрд шт), Угорщині (0,11 млрд шт) та Словаччині (0,03 млрд шт). Ще 0,14 млрд шт їх обсягу поглинули інші країни (насамперед ЄС). На ринку Угорщини були також 0,02 млрд шт сигарет марки «Lifa».

Розрахунки, проведені на основі даних Єврокомісії⁵⁴ щодо мінімального акцизу на сигарети (*Minimum excise duty, MED*), середньозваженої роздрібної ціни (*Weighted average price, WAP*), ставки ПДВ (*VAT*) та частки ПДВ у роздрібній ціні сигарет (*Tax included retail selling price, TIRSP*) (додатки А–В), дають змогу зробити доволі невтішні висновки.

Споживання нелегальних сигарет «Compliment» і «Lifa» українського походження спричинило втрати бюджету Румунії в розмірі 49,21 млн євро (38,48 млн акцизу та 10,73 млн ПДВ), Угорщини – 18,62 млн євро (12,79 млн акцизу та 5,83 млн ПДВ) та Словаччини – 4,95 млн євро (3,96 млн акцизу та 0,96 млн ПДВ). Разом це становить 72,78 млн євро. Водночас, з урахуванням присутності всіх нелегальних сигарет «Compliment» в Європі, можна оціни такі втрати на рівні близько 100 млн євро.

Для порівняння: в Україні в 2023 р. було спожито 8,4 млрд шт нелегальних сигарет, внаслідок чого було недоотримано 823 млн євро податкових надходжень. Отже, 2,75 млрд шт сигарет марки «Compliment» коштували українському бюджету 269 млн євро.

Окрім того, з України в Європу (зокрема, у Чехію, Польщу, Німеччину та Велику Британію) потрапило 0,38 млрд шт інших нелегальних сигарет. З огляду на те, що від такої нелегальної продукції потерпали країни із високими акцизами, можна припустити, що це завдало додаткових збитків європейським бюджетам в обсязі 90-100 млн євро.

Але й це ще не все. Є також податкові втрати від діяльності законспірованих виробництв тютюнових злочинців із України в ЄС, що виробляють підробки відомих брендів. Ці втрати неможливо оцінити.

У звіті за 2024 р.⁵⁵ компанія KPMG зафіксувала нове збільшення обсягу споживання нелегальних сигарет у 38 країнах Європи в умовах, коли загальна реалізація (легальної та нелегальної) такої продукції вкотре зменшилася. Якщо

⁵⁴ Taxes in Europe Database v4. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/advanced-search

⁵⁵ Illicit cigarette consumption in Europe. Results for the calendar year 2024. KPMG. URL: https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe-2024-results.pdf?sfvrsn=4ad3ac8_6

порівнювати з 2023 р., у 2024 р. європейський ринок контрабандних і контрафактних сигарет збільшився ще на 0,2%, а податкові втрати від торгівлі ними – на 16,4% (до 19,4 млрд євро).

Попри зрушення у боротьбі з нелегальною торгівлею тютюновими виробами в Україні, наша держава знову виявилася другою в Європі (після Франції) за ємністю нелегального ринку сигарет (6 млрд шт), а також увійшла до десятки країн із найбільшою часткою такого ринку. У країнах Європи продовжили виявляти незаконні сигарети марок «*Compliment*» і «*Lifa*».

Така ситуація негативно позначається на міжнародному іміджі України, яка отримує великі обсяги іноземної підтримки в умовах повномасштабної війни та реалізує стратегію вступу до ЄС.

2. Нелегальне виробництво сигарет як «бізнес-модель»: cost-benefit аналіз

Зважаючи на тенденції, описані в розділі 1, важливо дослідити, як побудовані бізнес-процеси нелегального виробництва й реалізації сигарет на внутрішній ринок України, з'ясувати більш рельєфно, у чому полягають вигоди від такої діяльності, зіставивши їх із ризиками викриття злочинних схем, а також порівняти особливості функціонування гравців нелегального тютюнового ринку в Україні з відповідними практиками в ЄС.

2.1. Передумови поширення нелегально вироблених сигарет на ринку України

Масштаби нелегального виробництва сигарет значною мірою зумовлені умовами доступу до тютюнової та нетютюнової сировини, виробничого обладнання та можливостями реалізації готової продукції.

2.1.1. Доступність і вартість тютюнової сировини

Основною складовою вмісту сигарет є тютюн. Нелегальні виробники налагоджують стійкі джерела постачання тютюнової сировини, використовуючи переважно **імпортний тютюн**.

Фахівці *Інституту соціально-економічної трансформації* (далі – ICET) здійснюють щоквартальні порівняння обсягу придбання тютюну та сплачених податків із однієї тони такої сировини компаніями, які отримали ліцензію на виробництво тютюнових виробів в Україні⁵⁶. Зокрема, в 1-му кварталі 2024 р. (до проведення масштабних обшуків) *підприємство у Тернопільській обл. замовило 129 т тютюну, сплативши 90 тис грн податків у розрахунку на тону сировини. Стосовно виробників у Рівненській та Львівській обл. ці показники становили 181 та 452 т тютюну і 30 та 600 тис грн податків відповідно. Для порівняння: чотири міжнародні компанії – виробники сигарет сплатили в середньому 3-5 млн грн податків на тону придбаної тютюнової сировини. Такі результати порівнянь є ознаками **виробництва нелегальної продукції локальними учасниками ринку**.*

В 4-му кварталі 2024 р. зазначені аномальні розриви в обсязі придбання тютюну та сплачених податків спостерігалися лише щодо виробника у Тернопільській обл., що сплатив 74 тис грн податків у розрахунку на одну тону сировини. Підприємство в Рівненській обл. придбало 22 т тютюну, не сплативши жодних коштів до бюджету, а щодо виробника у Львівській обл. зафіксована

⁵⁶ Аналітична робота щодо протидії тіншовому ринку тютюнових виробів. Аналіз ситуації за підсумками 4-х кварталів 2024 р. ICET. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/221-tinova-chastkf-pidaktsyzki-2024>

сплата 8,47 млн грн податків на тону замовленого тютюну. Якщо у випадку із фігурантом із Рівненської обл., найімовірніше, можна припускати припинення виробництва сигарет (принаймні на офіційно зареєстрованих потужностях) за підсумками обшуків, то «сірий» учасник ринку із Львівської обл. міг перейти або до легального виробництва продукції на залишках придбаної раніше сировини, або до використання необлікованого тютюну.

Зазначені тютюнові фабрики в 2024 р. були основними постачальниками нелегалу на ринок України, вони принесли значну шкоду державному й місцевим бюджетам. Самі компанії пояснюють невідповідності великими «природними» втратами тютюнової сировини, а на засіданнях стосовно протидії нелегальній торгівлі тютюновими виробами парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики і ТСК із економічної безпеки озвучувався факт, коли на одній із «сірих» фабрик було ретельно задокументовано знищення значного обсягу тютюну в результаті потрапляння до складу із ним ворожого дрона. Відповідно, внаслідок фантастично «несприятливо збігу обставин підприємство не змогло виробити прогнозованого обсягу продукції та зазнало суттєвих збитків»...

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» від 23 лютого 2024 р. №3603-IX запроваджено *обмеження витрат ферментованої тютюнової сировини для виробництва тютюнових виробів (не більше 600 г на тис сигарет)*. Пізніше також введені законодавчі зміни, згідно з якими *втрати тютюнової сировини не можуть перевищувати 5% від її загального обсягу, імпортувати неферментовану сировину можна лише за наявності ліцензії на ферментацію*, (Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 18 червня 2024 р. № 3817-IX). Ці норми **обмежили можливість використання легально імпортованої тютюнової сировини для нелегального виробництва сигарет.**

Для формування цілісної картини використання тютюну для нелегального виробництва сигарет в Україні в 2024 р. проаналізуємо щоквартальну інформацію ICET щодо придбаного тютюну і дані про реалізовані марки акцизного податку на сигарети в розрізі регіонів, отримані за запитом до Державної податкової служби України (далі – ДПС). На основі обсягу придбаної тютюнової сировини розрахуємо фактичне виробництво продукції, скориставшись інформацією про те, що з 1 т тютюну можна виробити 1600 тис сигарет King

Size (основний формат ринку)⁵⁷. Кількість реалізованих акцизних марок проілюструє, з якого обсягу виготовлених сигарет «сірі» гравці ринку сплатили за рік акцизний податок (1 марка – це пачка сигарет, 20 шт), а з якого – ні. Розрахункові дані щодо обсягів нелегального виробництва сигарет сформулюють уявлення про можливі втрати податків від діяльності зловмисників. Результати розрахунків подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Податкові втрати (акциз, ПДВ, роздрібний акциз) внаслідок зловживань окремих виробників тютюнових виробів у 2024 р.

	Показники	Підприємство у Львівській обл.	Підприємство у Рівненській обл.	Підприємство у Тернопільській обл.
1	Реалізовано марок акцизного податку, млн шт (для пачок сигарет/сигарил, 20 шт)	46,414	0,5	0,663
2	Придбано тютюнової сировини, т	1330	636	878
3	Вихід сигарет/сигарил із наявної тютюнової сировини* (ряд. 2*1,6), млн шт	2128	1017,6	1404,8
4	Вихід пачок сигарет/сигарил із наявної тютюнової сировини* (ряд. 3 : 20), млн пачок	106,4	50,4	70,2
5	Безакцизні пачки (ряд. 4 – ряд. 1), млн пачок	60	50,5	69,5
6	Втрати податків (ряд. 5*70,77:1000)**, млрд грн	4,25	3,57	4,92

Джерело: складено авторами за даними відповіді на запит до ДПС, опублікованих матеріалів ICET

* 3 т тютюну в середньому можна виготовити 1600 тис сигарет King Size (основний формат на ринку)

** Сума податків у пачці сигарет за середньозваженою ціною 99,1 грн (де: акциз – 50,32 грн; ПДВ – 15,73 грн; роздрібний акциз – 4,72 грн; разом – 70,77 грн)

Отже, усі три підприємства в 2024 р. придбали значні обсяги тютюнової сировини, з якої можна виготовити від 50 млн пачок сигарет. Проте фабрики у Рівненській та Тернопільській обл. використали лише мізерну частину цього тютюну для виробництва легальної продукції. Підприємство у Львівській обл. 46,4 млн пачок сигарет/сигарил виготовило легально, а 60 млн пачок могло поставити на ринок без сплати податків. Втрати надходжень акцизного податку, ПДВ та роздрібного акцизу внаслідок зловживань компанією з Львівської обл.

⁵⁷ Аналітична робота щодо протидії тіншовому ринку тютюнових виробів. Аналіз ситуації за підсумками 4-х кварталів 2024 р. ICET. URL: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/221-tinova-chastkf-pidaktsyzki-2024>

можна оцінити на рівні *4,25 млрд грн*, з Рівненської обл. – *3,57 млрд грн* і Тернопільської обл. – *4,92 млрд грн*. Разом це *12,74 млрд грн*.

Звісно, наведені розрахунки є доволі приблизними, адже: 1) немає даних про залишки тютюну у виробників на початок і кінець року, а отже фактичного використання сировини для виробництва сигарет; 2) марки акцизного податку могли закуповуватися наперед. Крім того, на нелегальному ринку України було чимало дрібніших гравців, які виготовляли продукцію переважно «в чорну»; у м. Львів працював ферментаційний завод, який замовляв неферментовану сировину, але не до кінця зрозумілими є цілі його роботи. Нарешті, незначна кількість нелегальних сигарет надійшла в Україну контрабандою. Утім, як зазначалося в підрозділі 1.1.1, *Кантар* оцінив податкові втрати від вітчизняного нелегального ринку сигарет на рівні 21,9 млрд грн, що майже вдвічі більше розрахованого нами показника.

Причиною таких розбіжностей в оцінках можуть бути різні форми ***використання необлікованої тютюнової сировини***, обсяги якого, ймовірно, збільшилися після початку моніторингу постачання тютюну. Зокрема, «сірі» тютюнові фабрики могли: спочатку маніпулювати витратами та втратами тютюнової сировини, не ставити весь її обсяг на облік та виготовляти нелегал в окремі зміни; пізніше – організувати ***нелегальне виробництво сигарет не лише на офіційно зареєстрованих потужностях, а й у підконтрольних їм підприємствах***, щоб уникнути уваги правоохоронців. До цього нелегальних гравців могли підштовхнути також положення згаданого Закону № 3817-ІХ щодо ***запровадження з 1 жовтня 2024 р. контрольних постів та відеоспостереження на підприємствах, які здійснюють виробництво тютюнових виробів та/або ферментацію тютюнової сировини***.

Джерелом постачання нелегальної тютюнової сировини може бути ***незаконно вирощений на території України тютюн***. Зокрема, наводилися оцінки, що в 2022 р. в Україні вирощено 1580 т тютюну⁵⁸.

У квітні 2025 р. Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) виявило теплиці та складські приміщення, в яких нелегально вирощували, сушили та переробляли тютюн в промислових масштабах. 16 теплиць облаштували в полі на Одещині, тютюн вирощували за допомогою крапельного зрошення. Далі його листя кілька місяців сушили, подрібнювали й фасували. Готову сировину планували продавати в Україні. Вилучено майже 56 т продукції, техніку для посіву, промислову лінію для сушіння та подрібнення тютюну.

За інформацією БЕБ, після введення з початку 2025 р. змін щодо ***ліцензування вирощування тютюну***, кількість підприємств, які офіційно займалися такою діяльністю, зменшилась. Проте активізувались нелегальні гравці. Було

⁵⁸ Tobacco production, 2022. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/tobacco-production?mapSelect=~UKR>

припинено незаконні вирощування та обробку тютюну в Одеській, Хмельницькій та Львівській обл. Вилучено понад 101 т тютюну⁵⁹.

Оголошення про продаж насіння тютюну можна зустріти на ресурсі OLX та інших. Вони там з'являються, а через деякий час зникають.

Разом із тим, *більшість нелегально вироблених в Україні сигарет виготовляється з імпоротної сировини, що вимагає уваги до розгляду можливостей легального ввезення тютюну певними гравцями ринку із подальшим незаконним постачанням такої сировини нелегальним виробникам.* Про це, зокрема, свідчить інформація, отримана нами за запитом до Державної митної служби України (далі – ДМС) та систематизована в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Обсяги зловживань імпортерами тютюнової сировини та податкові втрати від них у 1-му кварталі 2025 р.

	Показники	Підприємство у Закарпатській обл.	Підприємство у Дніпропетровській обл.
1	Реалізовано марок акцизного податку, млн шт (для пачок сигарет/сигарил, 20 шт)	0	0
2	Придбано тютюнової сировини, т	297,9	177,1
3	Вихід сигарет/сигарил із наявної тютюнової сировини* (ряд. 2*1,6), млн шт	476,6	283,4
4	Вихід пачок сигарет/сигарил із наявної тютюнової сировини* (ряд. 3 : 20), млн пачок	23,8	14,2
5	Безакцизні пачки (ряд. 4 – ряд. 1), млн пачок	23,8	14,2
6	Втрати податків (ряд. 5*82,36:1000)**, млрд грн	1,96	1,17

Джерело: складено авторами за даними відповіді на запит до ДПС та ДМС

* 3 т тютюну в середньому можна виготовити 1600 тис сигарет King Size (основний формат на ринку)

** Сума податків у пачці сигарет за середньою ціною 106,5 грн (де: акциз – 60,38 грн; ПДВ – 16,91 грн; роздільний акциз – 5,07 грн; разом – 82,36 грн)

У 1-му кварталі 2025 р. серед імпортерів тютюнової сировини були підприємства, які оформили великі партії постачань тютюну через Закарпатську, Тернопільську й Чернівецьку митниці, проте не придбали жодної марки акцизного податку і не здійснювали виробничої діяльності. Відповідно, ця легально імпортована сировина могла бути використана для виробництва нелегальних сигарет, перейшовши у нелегальний облік «сірих» фабрик або потрапивши до підпільних цехів, які тепер часто викриваються БЕБ (підрозділ 2.1.3). Із такого

⁵⁹ БЕБ знайшло мережу теплиць для нелегального вирощування тютюну у промислових масштабах. Бізнес Цензор. 18.04.2025. URL: <https://censor.net/n3547567>

тютюну можна виготовити **760 млн шт** (476,6+283,4) або 38 млн пачок **нелегальних сигарет**, що означає **3,13 млрд грн** (1,96+1,17) **недоотриманих надходжень акцизного податку, ПДВ і роздрібного акцизу**.

Тютюнова сировина може легально імпортуватися в Україну підприємствами, які мають ліцензію на її ферментацію або виробництво тютюнових виробів. Таких *ліцензіатів налічується близько 25*, чотири з яких є відомими міжнародними компаніями, ще три – згаданими «сірими» фабриками у Львівській, Рівненській та Тернопільській обл. Решта ліцензіатів, теоретично, можуть бути залучені до схем нелегального виробництва сигарет як імпортери неферментованого та ферментованого тютюну.

На завершення зауважимо, що ціна імпортової тютюнової сировини складає 3–15 дол США за кг (в середньому 6 дол США або близько 250 грн за кг, 250 тис грн за т). З 1 т тютюну можна виробити 1600 тис шт або 80 тис пачок сигарет. У 2025 р. ціна нелегальної пачки такої продукції в середньому становить 70 грн. Отже, **витративши 250 тис грн за тону тютюнової сировини, можна отримати 5,6 млн грн від реалізації виробленого з неї нелегалу**. Це дуже великий «заробіток», навіть враховуючи інші статті витрат у собівартості нелегально вироблених сигарет, про які йдеться далі.

2.1.2. Постачання нетютюнової сировини та витрати на неї

Крім тютюнової сировини, для виробництва сигарет використовуються ацетатне волокно, з якого виготовляються фільтри, сигаретний та фільтровий папір, клеї, матеріали для пачок сигарет та агрегованих видів пакування тощо. Більшість цих матеріалів є доволі легко доступними на території України як з точки зору пошуку постачальників, так і за ціною.

Наприклад, *продукція поліграфії*, попри часту очевидність замовлень матеріалів для пакування нелегальних сигарет (особливо у разі підробки відомих брендів), може бути швидко виготовлена багатьма постачальниками у великих обсягах та складає дуже незначну частку у собівартості вироблених і готових до відправлення тютюнових виробів.

Сигаретний папір і папір для обробки фільтру також доступні за ціною, швидко виготовляються, дуже компактні, а отже легкі у транспортуванні, можуть бути вироблені в Україні та не регулюються особливими вимогами щодо обліку та норм використання.

Найбільш витратною складовою нетютюнової сировини для виробництва сигарет є **ацетатне волокно**, яке нелегальні гравці ринку **імпортують з-за кордону**. Це не підакцизний товар, як у випадку із тютюновою сировиною, але при переміщенні такої продукції на митну територію України можливе застосування певних інструментів моніторингу й контролю. У разі необхідності,

можна відстежувати і партії ацетатного волокна, і діяльність його постачальників. Якщо, звісно, це не «чорний» імпорт, однією з форм якого є приховані поставки під виглядом іншої продукції.

Розрахуємо витрати на ацетатне волокно для виробництва 1600 тис шт сигарет, на яке, як ми знаємо, використовується 1 т тютюну.

За експертними оцінками, якщо маса сигарети становить 753 мг, то маса фільтру в ній – близько 215 мг (останній показник може варіювати, зважаючи на тип фільтру). Ацетатного волокна у фільтрі трохи менше, бо додається ще пластифікатор та фільтровий папір. Скористаємося припущенням, що для виробництва однієї сигарети необхідно 200 мг або 0,2 г ацетатного волокна. Відповідно, для виготовлення 1 тис сигарет використовується близько 200 г ацетатного волокна, а 1600 тис шт – 320 кг.

Ціна ацетатного волокна сьогодні складає в середньому 6 дол США або близько 250 грн за кг. Це означає, що на виробництво 1600 тис шт сигарет потрібно придбати ацетатного волокна на суму 80 тис грн.

З урахуванням висновків у підрозділі 2.1.1 можна констатувати, що **витративши 250 тис грн за тону тютюнової сировини і 80 тис грн за 320 кг ацетатного волокна (разом – 320 тис грн), можна отримати 5,6 млн грн від реалізації виробленого з них нелегалу.**

Водночас, нелегальні сигарети сьогодні можуть постачатися на ринок і без пачок (в поліетиленових зіп-пакетах), і навіть без фільтра. Це пропозиція для найменш забезпечених споживачів, часто представників маргінальних кіл, які готові курити «дешево і сердито». Фактично, **матеріальні витрати на виробництво сигарет зменшуються мало не до вартості тютюну, а продукція стає доступною для вживання у більших обсягах, що перешкоджає досягненню цілей охорони здоров'я.** Найгірше, що такий прояв «турботи нелегальних гравців ринку про бюджет споживачів», вперше з'явившись наприкінці 2024 р., перетворюється на тренд, додаючи заробітків злочинцям. Відповідні кейси описано у наступних підрозділах.

Іншою проблемою, пов'язаною із зазначеним здешевленням виробництва нелегальної продукції, є те, що сучасна експертиза походження сигарет базується насамперед на аналізі пакування їх пачок. Встановлюється, чи пачка нелегалу була вироблена на конкретному обладнанні, у якого є власник. Отже, у разі відсутності стандартного пакування виникають **додаткові ускладнення для доведення злочину та притягнення організаторів нелегального виробництва сигарет до відповідальності.**

Існують також інші проблеми, які зумовлені доступністю та функціонуванням обладнання для виробництва сигарет.

2.1.3. Особливості використання виробничого обладнання

У 2024 р. детективи БЕБ вилучили 16 ліній для виробництва сигарет, з них п'ять ліній належали підприємствам, що мали відповідну ліцензію, але виготовляли у тому числі сигарети з підробленими марками акцизного податку або без них. Також були позбавлені ліцензії три тютюнові фабрики⁶⁰.

Як зазначалося в підрозділі 2.1.3, на окремих нелегальних виробництвах вилучалося по дві виробничі лінії, повідомлялося у тому числі про обладнання для повного циклу виробництва сигарет із устаткуванням для пакування. Інформація, оприлюднена за підсумками операцій БЕБ із протидії незаконному виготовленню сигарет у 2025 р., дає підстави констатувати, що **на початок травня було вилучено три виробничі лінії**. Саме про таку кількість БЕБ відзвітувало щодо 1-го кварталу⁶¹.

Разом із тим, 12 травня 2025 р. БЕБ сповістило про черговий «улов». На Київщині у приміщенні колишньої свиноферми ліквідовано підпільний цех, вилучено обладнання для виробництва сигарет, їх пакування в пачки, блоки і плівку. Потужності повного циклу дозволяли виготовляти понад 50 тис пачок сигарет на день. Сигарети без марок акцизного податку були підробками відомих брендів. Реалізовували товар переважно у Київській обл., а також відправляли покупцям за допомогою відомого поштового оператора, відділення якого розташовано в кілометрі від нелегального цеху. В результаті обшуків вилучено понад 100 тис пачок сигарет⁶².

Інший резонансний травневий кейс – викриття незаконного виробництва сигарет у ідальні колишнього дитячого табору на Волині. Вилучено товару на суму близько 800 тис грн⁶³.

У виданні *Forbes* йдеться про те, що в Україні **продовжують виробляти сигаретний нелегал дві «сірі» фабрики і 10 «чорних» виробничих ліній**, а одному із підприємств суд зобов'язав повернути ліцензію⁶⁴.

⁶⁰ Детективи БЕБ вилучили 16 ліній для виготовлення сигарет, з них 5 – у легальних виробників. БЕБ. 13.11.2024. URL: <https://esbu.gov.ua/news/detektyvy-beb-vyluchyly-16-linii-dlia-vyhotovlennia-syharet-z-nykh-5-u-lehalnykh-vyrobnikiv>

⁶¹ У БЕБ обговорили результати протидії нелегальному обігу підакцизних товарів та нові інструменти зменшення частки тіншового ринку сигарет. БЕБ. 18.04.2025. URL: <https://esbu.gov.ua/news/u-beb-obhovoryly-rezultaty-protydii-nelehalnomu-obihu-pidaktsyznykh-tovariv-ta-novi-instrumenty-zmenschennia-chastky-tinovoho-rynku-syharet>

⁶² Обладнали свиноферму для виготовлення сигарет: на Київщині БЕБ ліквідувало підпільний цех, вилучено три виробничих лінії. БЕБ. 12.05.2025. URL: <https://esbu.gov.ua/news/obladnaly-svynofermu-dlia-vyhotovlennia-syharet-na-kyivshchyni-beb-likvidovalo-pidpilnyi-tsekh-vylucheno-try-vyrobnichykh-linii>

⁶³ Офіційний Telegram Данила Гетманцева. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/9452>

⁶⁴ Калашник П. Дві фабрики і 10 «чорних» ліній. За рік кампанії держави проти тіншового тютюну «сірі» гравці збільшили частку ринку. Чому БЕБ та податкова не справляються з викликом у 24 млрд грн. *Forbes*. 12.05.2025. URL: <https://forbes.ua/money/dvi-fabriki-ta-desyat-chornikh-linij-za-rik-kampanii-derzhavi-proti-tinovogo-tyutyunu-siri-gravtsi-zbilshili-chastku-rinku-chomu-beb-ta-podatкова-ne-spravlyayutsya-z-viklikom-u-24-mlrd-grn-12052025-29643>

Важливо підкреслити, що нелегальні гравці тютюнового ринку України мають можливості використовувати не лише велику кількість виробничих ліній, а й *сучасне обладнання*. Також не всі нелегальні виробництва облаштовуються в антисанітарних умовах, як у згаданому випадку свинарника. Фотоматеріали БЕБ ілюструють, що певні виробництва оснащені новим устаткуванням без видимих ознак зносу (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Вилучена лінія, на якій вироблялися нелегальні сигарети

Джерело: Детективи БЕБ вилучили 16 ліній для виготовлення сигарет, з них 5 – у легальних виробників. БЕБ. 13.11. 2024. URL: <https://esbu.gov.ua/news/detektyvy-beb-vyluchyly-16-linii-dlia-vyhotovlennia-syharet-z-nykh-5-u-lehalnykh-vyrobnykiv>

Частина виявлених ліній для виготовлення нелегальних сигарет є обладнанням повного циклу виробництва із автоматизованими процесами підготовки тютюну до переробки і пакування сигарет у пачки і блоки. В інших випадках передбачено виконання низки виробничих процесів «вручну»: засипання тютюну для подачі на виробничу лінію лопатою (без дотримання технічних

вимог просіювання суміші перед формуванням з неї тютюнових виробів) або пакування (особливо, якщо не використовуються пачки). У підпільних цехах можуть не дотримуються санітарні умови, гризуни на складах із тютюном для зловмисників – не проблема.

Виробничі процеси на легальних і нелегальних виробництвах схожі, але нелегальні гравці ринку рідко повністю дотримуються технічних регламентів. Наприклад, на сигаретах, які реалізуються як підробки відомих брендів, відсутня лазерна перфорація. Це ледь помітні отвори на кінці фільтру, через які відбувається додаткова подача повітря під час куріння для розбавлення диму та зменшення концентрації шкідливих речовин. Технологія лазерної перфорації є відносно дорогою, а її нанесення дещо сповільнює виробництво. Тому це не для нелегалів. Зі схожих міркувань злочинці також часто не наклеюють підроблену марку акцизного податку.

Як правило, *нелегальні виробничі лінії не проходять належне технічне обслуговування* для економії на витратах, збільшення часу їх роботи або немає для цього достатньо кваліфікованого персоналу. Також часто мало уваги приділяється використанню матеріалів. Наприклад, для склеювання пачок сигарет клею може наноситися або забагато, або замало.

Тим не менш, навіть на законспірованих виробництвах сигарет всі процеси налагоджені «з розумінням справи». В інформаційному просторі висувалися припущення, що їх організаторами можуть бути власники «сірих» тютюнових фабрик. Зокрема, журналіст *Євген Плінський* повідомляв про те, що викрите в березні 2025 р. виробництво нелегальних сигарет на Київщині та у Солом'янському районі столиці відбувалося на лінії, яку пов'язують підприємством, в якого сьогодні простоюють офіційно зареєстровані потужності⁶⁵. Були вилучені підробки відомих брендів⁶⁶.

Більшість нелегальних виробництв в Україні оснащені *промисловим обладнанням* для виготовлення та пакування сигарет. Це можуть бути **сигаретні машини** *Molins Mark 8, Molins Mark 9, Protos 70, Protos 80, Protos 90 ER*. Таке обладнання виготовляє 100–250 пачок сигарет за хв (6–15 тис пачок за год) та експлуатується 80% загального часу виробничого процесу на добу, який може бути 12 год (12*0,8=9,6 год). Тому його *максимальна добова потужність – це 57,6–144 тис пачок сигарет*. Ціна пачки нелегальних сигарет у 2025 р. становить близько 70 грн. Отже, *за день промислова нелегальна виробнича лінія може виготовити продукції на 4–10 млн грн*.

Крім сигаретних машин виробнича лінія, як правило, складається із **фільтрових машин** (наприклад, *MAX 3, MAX 5*), **пакувальних машин** сигарет

⁶⁵ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6342>

⁶⁶ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6372>

у пачки (*HLP 1, HLP 2, HLP 3* тощо) та, часто, пачок сигарет у картонні блоки й іншого обладнання. Потужність такого устаткування відповідає виробничим можливостям сигаретних машин. Наприклад, фільтрова машина *MAX 3* дозволяє виготовити 100 пачок сигарет за хв, *MAX 5* – 150, *MAX S* – 250. Максимальна швидкість виробництва пакувальної машини *HLP 1* – 150 пачок сигарет за хв, *HLP 2* – 250.

Зауважимо, що лінії, які мають достатньо великий ступінь зносу, працюють повільніше, менше годин на добу, частіше ламаються, а тому можуть бути менш продуктивними. Імовірно, саме таку «слабку» виробничу лінію виявили у приміщенні колишньої свиноферми.

Промислове устаткування для виробництва сигарет, зокрема походженням із Азії та Індії, можна придбати за кордоном. Його ціна залежить від стану (року виготовлення, ступеня зносу тощо). Для прикладу наведемо ціни доступних зловмисникам пропозицій сигаретних машин та розрахуємо, скільки часу може знадобитися для окупності таких «інвестицій» за рахунок реалізації нелегальних сигарет за ціною 70 грн за пачку та за умови роботи обладнання на максимальній потужності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Вартість пропозицій сигаретних машин для виробництва сигарет та період їх окупності

№	Вид обладнання / показники	Виробнича лінія <i>Molins Mark 8</i>		Виробнича лінія <i>Molins Mark 9</i>	
		Нова	Зі зносом	Нова	Зі зносом
1	Ціна, тис євро	150	115	450	270
2	Ціна, тис грн*	6913,5	5300,4	20740,5	12444,3
3	Продуктивність використання, тис пачок на добу	96	60	144	70
4	Вартість вироблених сигарет за добу (ряд. 3*70), тис грн	6720	4200	10080	4900
5	Період окупності (ряд. 2 : ряд. 4), діб	1	1,3	2,1	2,5

Джерело: складено за даними Інтернет джерел, на основі експертних оцінок

* За курсом євро до гривні НБУ станом на 14.05.2025 р. (1 євро = 46,09 грн)

Отже, *навіть кількох днів* може бути достатньо, щоб виробити нелегальних сигарет стільки, щоб виручка від їх реалізації покрила вартість придбаної сигаретної машини.

Інший приклад – продаж пакувальної машини *HLP 2*, яка може запакувати 144 тис пачок сигарет за добу, за 325 тис євро (це близько 15 млн грн). Її

максимальна потужність дозволяє запакувати продукції на суму 10,08 млн грн. Тобто, *близько 2 днів роботи такої пакувальної машини може бути достатньо, щоб окупилася вартість її купівлі.*

За приблизно такий самий час можна покрити витрати на придбання фільтрової машини. Тобто, *до 10 днів роботи лінії для виробництва сигарет (наприклад, сигаретної машини Molins Mark 9, фільтрової машини MAX S і пакувальної машини HLP 2; рис. 2.2) може бути достатньо, щоб виготовити такий обсяг продукції, який компенсує вартість обладнання.*

Рис. 2.2. Приклад комплектації лінії для виробництва сигарет

Джерело: мережа Інтернет

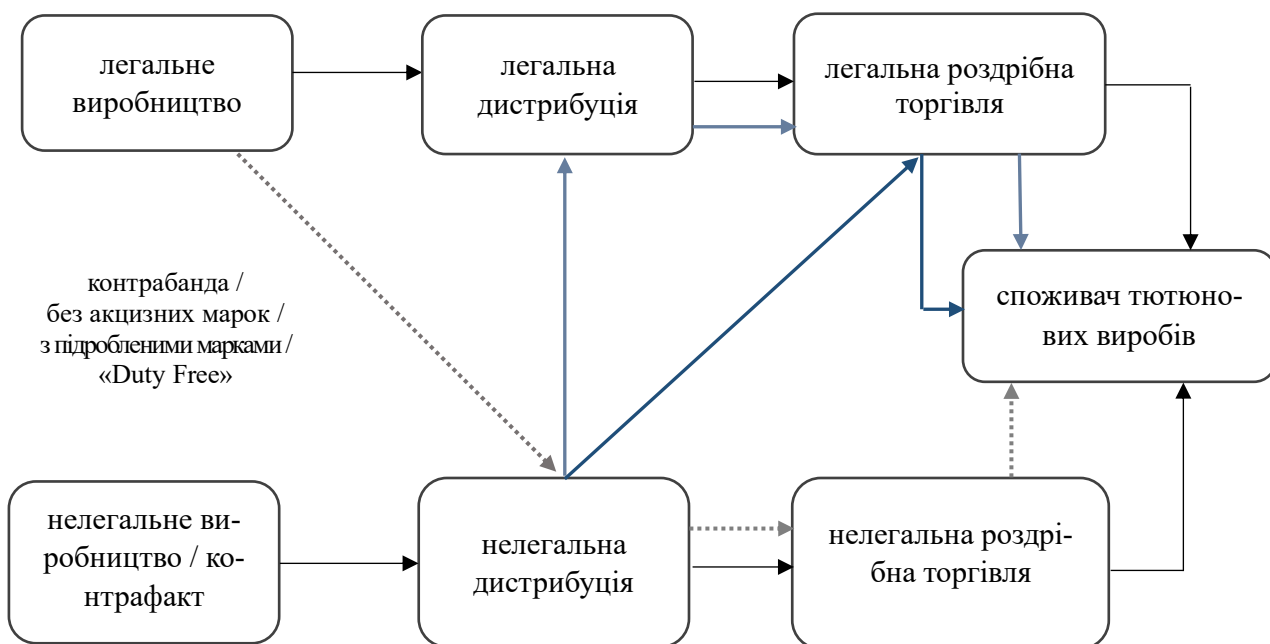
Доступними для нелегальних виробників є також міні сигаретні машини потужністю 30–50 пачок сигарет за хв, які пропонують *відомі маркетплейси* за ціною близько 4 млн грн.

Правда, виготовляти нелегал на офіційно зареєстрованих підприємствах стає складніше, а легально імпортувати устаткування для «чорних» цехів неможливо. Зокрема, про випадок викриття транспортування лінії для виробництва сигарет у розібраному вигляді йдеться в підрозділі 2.2.

За місяць виробництва сигарет у підпільному цеху можна покрити всі витрати, включаючи корупційні, на його організацію.

2.1.4. Підходи до дистрибуції продукції

Дистрибуція є стратегічним етапом бізнес-процесів, який має суттєвий вплив на доступність товарів на ринку та комерційний успіх підприємництва. Коли мова йде про дистрибуцію нелегальної продукції, зокрема сигарет, слід розуміти, що це комплексна система, яка охоплює широкий спектр каналів, завдяки яким ці товари потрапляють до споживачів. Це *не лише механічне транспортування нелегальної продукції від точки виробництва до пункту роздрібно-ї торгівлі, але й складні управлінські процеси у сфері промоції, реклами, ціноутворення, взаємодії зі споживачами та учасниками ринку*. Тіньові гравці гнучко пристосовуються до поточних реалій розвитку, застосовуючи різні підходи щодо доставлення нелегальних сигарет до кінцевих споживачів, постійно коригуючи свої стратегії. Основні підходи до дистрибуції тютюнових виробів зображено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Схеми реалізації нелегальних тютюнових виробів

Джерело: складено авторами

Одним із каналів нелегальної дистрибуції тютюнових виробів є **поштові відправлення**. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про поштовий зв'язок» від 03.11.2022 р. № 2722-IX і Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку вкладень, заборонених до пересилання у поштових відправленнях, і Порядку вилучення вкладень, заборонених до пересилання, із поштових відправлень та розпорядження ними» від 08.09.2023 р. № 958, у внутрішніх поштових відправленнях **заборонено пересилати тютюнові вироби**,

рідини, що використовуються в електронних сигаретах, на яких відсутні марки акцизного податку встановленого зразка.

Підтвердженням цьому є офіційні повідомлення БЕБ. Зокрема, у 2024 р. детективами Територіального управління БЕБ у Київській обл. виявлено гравців нелегального ринку, які налагодили продаж контрафактних тютюнових виробів. Вилучено понад 63 тис пачок незаконно виготовлених сигарет. *Контрафактний товар продавався у пунктах роздрібної торгівлі, доставка здійснювалася поштою*⁶⁷. Аналізуючи повідомлення БЕБ можна переконатись, що забезпечення збуту контрафактних сигарет із використанням операторів поштового зв'язку у багатьох регіонах є звичною практикою.

У Закарпатській обл. детективами БЕБ викрито особу, яка зберігала незаконно виготовлені сигарети без марок акцизного податку. Правоохоронцями було проведено огляд її автомобіля поруч із відділенням поштового оператора у м. Виноградів, вилучено 4,5 тис пачок незаконно виготовлених сигарет⁶⁸. Розсилку нелегальних сигарет без марок акцизного податку поштою зафіксовано також в Одеській обл. У складських приміщеннях вилучено понад 53 тис сигарет без маркування⁶⁹.

Схеми нелегальної дистрибуції за допомогою операторів поштового зв'язку можна розділити на декілька видів. В одних випадках така діяльність має ознаки дотичності до організованої злочинності, коли *керівництво відділення поштового зв'язку та його співробітники добре проінформовані, що пересилають тютюнові вироби без марок акцизного податку і є елементами ланцюжка поставок нелегальної продукції споживачам*. Зазначені пересилки, як правило, здійснюються на системній основі.

В інших випадках зловмисниками здійснюється *підкуп окремих співробітників відділення поштового зв'язку, які «закривають очі» на заборонені для пересилання товари*. Фінансова вигода для таких осіб є головною рушійною силою залученості до незаконних операцій. Ця діяльність може здійснюватися періодично або мати несистемний характер.

Третім можливим сценарієм є *неналежне виконання співробітниками поштового відділення своїх функціональних обов'язків, коли вони не перевіряють вміст поштових відправлень* та повністю довіряють заявам відправників. Останні можуть умисно називати інший вміст поштових відправлень і надавати на відправку вже запаковану продукцію.

⁶⁷ Суд виніс вирок учасникам організованої злочинної групи за торгівлю контрафактними сигаретами. URL: <https://esbu.gov.ua/news/sud-vynis-vyrok-uchasnykam-orhanizovanoi-zlochynnoi-hrupy-za-torhivliu-kontrafaktnymy-syharetamy>

⁶⁸ БЕБ повідомило про підозру жителю Закарпаття за зберігання фальсифікованих сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-povidomylo-pro-pidozru-zhyteliu-zakarpattia-za-zberihannia-falsyfikovanykh-syhareta>

⁶⁹ Незаконний продаж сигарет без акцизних марок на Одещині: суд виніс вирок у справі БЕБ. URL: <https://esbu.gov.ua/news/nezakonnyi-prodazh-syhareta-bez-aktsyznykh-marok-na-odeshchyni-sud-vynis-vyrok-u-spravii-beb>

Заходи протидії дистрибуції нелегальних тютюнових виробів без марок акцизного податку мають відрізнятись, враховуючи перелічені форми.

Іншим каналом дистрибуції нелегальних сигарет є *мережа Інтернет*. Наприклад, детективами БЕБ у Волинській обл. встановлено, що правопорушник придбав нелегально виготовлені сигарети без марок акцизного податку через мережу Інтернет для подальшого перепродажу. Зазначені сигарети були розфасовані у *zip-пакети* (рис. 2.4) по 20 сигарет кожен. В процесі санкціонованих слідчих дій вилучено близько 7,4 тис таких пакетів.

Рис. 2.4. Розфасовані нелегальні сигарети без маркування акцизними марками у zip-пакетах

Джерело: Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/news/za-materialamy-beb-sudytymut-volynianyna-iakyi-prodavav-kontrafaktni-syharety>

Зауважимо також, що *реклама виробничого обладнання сигарет активно присутня у соціальних мережах*, на кшталт *Tik-Tok* та *Instagram*. Вартість цього обладнання коливається в межах від 3,5 до 4,5 тис євро. Фасування нелегальної продукції здійснюється у zip-пакети (для здешевлення вартості продукції) або у пачки (відомих брендів чи без їх ідентифікації).

Промоція та реклама контрабандних та контрафактних сигарет зустрічається на різноманітних сайтах і Telegram каналах, які пропонують купити нелегальний товар за цінами, що є значно нижчими порівняно з легальною продукцією, з якої сплачено всі податки. Причому блокування та закриття сайтів і каналів є доволі тривалим процесом; незважаючи на таку діяльність правоохоронних органів, з'являються нові промоутери нелегалу.

Ще одним прикладом дистрибуції нелегальних сигарет через мережу Інтернет у 2025 р. є кейс мешканця Закарпатської обл. Він купував сигарети відомої торгової марки без марок акцизного податку з метою подальшого продажу. Детективами БЕБ вилучено 8 тис пачок сигарет⁷⁰. *Telegram канали та мережа Інтернет широко використовуються для подальшого постачання сигарет, які реалізуються на ринках та через вуличних торговців.*

Найбільшим каналом реалізації нелегальних сигарет є *точки роздрібної торгівлі*. За даними Kantar, у 2025 р. 38% від загального обсягу нелегалу продається через кіоски, 29% – магазини, 14% – відкриті ринки, 12% – вуличних торговців⁷¹. Про значний рівень реалізації незаконної продукції через точки роздрібного продажу свідчать численні факти порушень, виявлені контролюючими органами, журналістами та експертами.

У грудні 2024 р. у м. Києві виявлено масштабну схему реалізації контрафактних сигарет відомих брендів без марок акцизного податку через мережу точок роздрібної торгівлі. Вилучено близько 400 тис пачок сигарет, п'ять транспортних засобів, якими перевозили нелегальну продукцію зі складських приміщень безпосередньо до місць продажу контрафакту⁷².

У вересні 2024 р. в Одеській обл. викрито зловмисників, які налагодили поставки контрабандних сигарет через пункти пропуску через державний кордон та створили та створили мережу торговельних точок для їх реалізації. Продукція відомих брендів нелегально імпортувалася з азійських країн. Обсяг вилучених нелегальних сигарет склав понад 700 тис пачок⁷³.

Незаконна продукція транспортується у *невеликі магазини й кіоски* автомобілями комерційного призначення зі складських приміщень і гаражів. Найпоширенішим каналом збуту контрабандних і контрафактних сигарет є спеціалізовані кіоски, частка яких на початку 2025 р. порівняно з початком 2024 р. збільшилась на 6 в. п., незважаючи на певні позитивні зрушення, які були досягнуті минулоріч. Це свідчить про те, що тіньові гравці пристосовуються до ситуації та можуть швидко відновити діяльність навіть там, де тимчасово втратили свої позиції. ***Нелегальний сегмент економіки є хворобою, яка при недостатніх заходах протидії демонструє рецидив.***

⁷⁰ Бюро економічної безпеки на Закарпатті припинило незаконне розповсюдження сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/biuro-ekonomichnoi-bezpeky-na-zakarpatti-prypynylo-nezakonne-rozpovsiudzhennia-syhareh> (дата звернення 30.04.2025 р.)

⁷¹ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

⁷² Детективи БЕБ у Києві викрили мережу з продажу контрафактних тютюнових виробів: вилучено 400 тис. пачок сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/detektyvy-beb-u-kyievi-vykryly-merezhu-z-prodazhu-kontrafaktnykh-tiutiunovykh-vyrobiv-vylucheno-400-tys-pachok-syhareh>

⁷³ За матеріалами БЕБ судитимуть 7 членів організованої злочинної групи, які продавали контрабандні сигарети. URL: <https://esbu.gov.ua/news/za-materialamy-beb-sudytymut-7-chleniv-orhanizovanoi-zlochynnoi-hrupy-iaki-prodavaly-kontrabandni-syharety>

Про стрімку розбудову мережі точок збуту нелегальних сигарет (кіосків і МАФів) у Черкаській обл. у березні-квітні 2025 р. повідомляє журналіст Євген Плінський. У квітні 2025 р. зафіксовано 17 точок реалізації контрафактної продукції, щотижневий приріст становить по 2-3 точки на тиждень⁷⁴. Зазначене зумовлене високим рівнем прибутковості нелегальної діяльності та недостатньою спроможністю правоохоронних органів щодо боротьби з цим. Роздрібна торгівля нелегальними сигаретами поширена у всіх областях України, що свідчить про системність та масштаб проблеми. У 2024 р. у ході слідчих дій вилучено приблизно 10 млн пачок сигарет.

Зазначені правопорушення потребують окремого відпрацювання.

2.2. Витрати vs ризики нелегального виробництва сигарет в Україні

Нелегальне виробництво сигарет є різновидом тіньової економіки. Відповідно, у разі його легалізації можна збільшити обсяги ВВП і сплачених податків. Щодо розмірів бюджетних втрат зазначимо таке. *По-перше*, наприкінці червня 2024 р. МВФ оцінив податковий розрив внаслідок існування нелегального ринку сигарет в Україні в діапазоні від 17 до 31 млрд грн⁷⁵. *По-друге*, Kantar наводив дані про недоотримані у 2024 р. 21,9 млрд грн податкових надходжень⁷⁶, а стосовно 2025 р. вказав, що річні втрати державного і місцевих бюджетів оцінюються на рівні 25,2 млрд грн⁷⁷.

Експерти констатують, що за підсумками 2024 р. ринок нелегалу становив 6,3 млрд шт сигарет, зокрема внутрішнє незаконне виробництво складало близько 5,5 млрд шт. У 2025 р. обсяг нелегального ринку сигарет прогнозується на рівні понад 5 млрд шт.

Прибутковість тіньових гравців ринку є високою та має висхідну тенденцію, адже вартість легальної продукції постійно збільшується за рахунок поетапного зростання ставок акцизного податку.

Частка податків на споживання (ПДВ, акцизу, роздрібно-акцизу) є домінуючою у формуванні ціни легальних сигарет. Крім того, потрібно враховувати вартість ліцензій на виробництво, оптову та роздрібну торгівлю підакцизними товарами, сплату інших податків до державної скарбниці. **У випадку нелегального виробництва** про сплату податків та дотримання законодавства не

⁷⁴ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6470> (дата звернення 02.05.2024 р.)

⁷⁵ Ukraine: Fourth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, Request for Modifications of a Performance Criterion, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/28/Ukraine-Fourth-Review-of-the-Extended-Arrangement-under-the-Extended-Fund-Facility-Request-551207>

⁷⁶ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2024. Хвиля 4. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-4#>

⁷⁷ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

йдеться, **основним фактором ціноутворення є прибутки учасників злочинних і протиправних схем.**

Використавши одну з пошукових систем у мережі Інтернет, натрапляєш на широкий перелік сайтів, які пропонують «хороші» умови придбання підробок, контрабанди, сигарет із маркуванням «Duty Free». Зайшовши на декілька із них (<https://ssigiopts.info/>; <https://tabacoua.com.ua/product-category/s-filtrom/>; <https://xn--80afhjim0bd.com/>) можна зробити такі висновки:

1. На кожному сайті представлений *широкий перелік асортименту нелегальної продукції*, споживачу «підсвічують» хіти продажів, новинки тощо.

2. *Ціновий діапазон* нелегалу на будь-який смак, від 34 до 70 грн за пачку. Одним із топ-продажів є новинки ринку – нелегальна продукція, розфасована у зип-пакетах. Такі сигарети реалізуються також через мережу кіосків⁷⁸ і навіть для здешевлення пропонуються у вигляді *сигарет без фільтру*. Вартість останньої продукції складає 25 грн за пачку.

3. *Доставка* нелегальних тютюнових виробів здійснюється з використанням оператора поштового зв'язку, що забезпечує можливість доставки на всій території держави.

4. На сайті часто відображено посилання на Telegram канали (наприклад <https://t.me/+cYiEXXNNByY3NDdi>), де потенційний споживач має змогу оперативно одержувати інформацію про нелегал.

Отже, у травні 2025 р. мінімальна вартість пачки нелегальних сигарет із фільтром коштує 34 грн, а без фільтру – 25 грн. Спостерігається тенденція **зростання популярності низького цінового сегменту**, що спрощує бізнес-процеси схемщиків. Не потрібно використовувати пачки сигарет, ще більше маскуючи сліди виробництва нелегалу. У розвинених країнах виробництво нелегальної пачки сигарет коштує близько 0,2 долара США (8 грн). В сучасних умовах виробництво пачки сигарет в Україні ще більше здешевлене, оскільки зловмисники можуть обходитися без пачок, а іноді й без фільтру. Діапазон витрат на виготовлення пачки сигарет коливається у межах від 2 до 4 грн за стандартну пачку (20 сигарет), у певних випадках витрати на виробництво нелегальних тютюнових виробів можуть бути вищими.

Легально виготовлені сигарети на фабриці є результатом доволі складного процесу виробництва. Основними компонентами якого є тютюн / тютюнова суміш, фільтр, сигаретний папір, папір для обгортки фільтру, пачка та інші пакувальні матеріали тощо. Водночас сучасні нелегальні сигарети можуть пакуватися або в зип-пакети, або відразу в блок ємністю 200 шт⁷⁹. Виробництво контрафактних сигарет та їх фасування без пачок у картонні блоки зафіксовано

⁷⁸ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6493> (дата звернення 09.05.2025 р.)

⁷⁹ Telegram канал Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6493> (дата звернення 10.05.2025 р.)

військовослужбовцями Державної прикордонної служби спільно із співробітниками Національної поліції у Харківській обл.⁸⁰.

Нелегальні виробництва сигарет потребують *тютюнової сировини*. Тютюн може потрапляти до нелегальних гравців ринку декількома шляхами: офіційно завезена сировина, яка шляхом різноманітних маніпуляцій використовується для виробництва нелегалу; контрабандні поставки тютюну; нелегально вирощений тютюн на території України.

Незаконне вирощування тютюну набуває доволі значних масштабів. Зокрема, було виявлено фермерське господарство, яке здійснювало вирощування тютюну на 30 га без дозвільних документів. Для приховування незаконної діяльності використовувались фіктивні документи про знищення сировини внаслідок морозів. У ході оперативних слідчих дій БЕБ вилучило 10 тон тютюнової сировини⁸¹. Цього б вистачило для виготовлення 800 тис пачок нелегальних сигарет. Керівник детективів БЕБ *Олександр Ткачук* озвучив інформацію про те, що було припинено незаконні вирощування й обробку тютюну без ліцензії в Одеській, Хмельницькій та Львівській обл. Обсяг вилученого тютюну складає понад 100 тон за перші три місяці 2025 р.⁸², що могло б бути використаним для виробництва 8 млн пачок сигарет.

У підрозділі 2.1 йшлося про те, що тонна тютюнової сировини дозволяє примножити статки учасників тіньового бізнесу в понад 20 раз. Це корелює з даними *Europol*, де вказується, що *ціна продажу нелегальних сигарет у 22 рази перевищує вартість їх виробництва*⁸³. Символічно, що в листопаді 2024 р. працівники Національної поліції України зупинили транспортний засіб, у якому виявили 100 мішків тютюну масою близько 1 т⁸⁴. Розпочато кримінальне провадження за ч. 1 ст. 204 КК України, а особі, котра транспортувала підакцизний товар, загрожує лише штраф 17 тис грн з конфіскацією та знищенням тютюну й автомобіля. ***Отриманні мільйонні вигоди від виробництва нелегальних сигарет значно перевищують ризики бути викритим при здійсненні протизаконної діяльності.***

Крім того, для виробництва нелегалу використовується спеціальне *обладнання*. Показовим кейсом є виявлене в лютому 2025 р. підпільне виробництво

⁸⁰ Пресслужба ДПСУ (2025). На Харківщині ліквідовано підпільні цехи, де виготовляли цигарки та фальсифікований алкоголь. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GKytJ0QkZ1I&t=80s>

⁸¹ Нелегально вирощували тютюн на 30 га орендованих полів: БЕБ викрило фермерське господарство у Хмельницькій області. URL: <https://esbu.gov.ua/news/nelehalno-vyroshchuvaly-tiutiun-na-30-ha-orendovanykh-poliv-beb-vykrylo-fermerske-hospodarstvo-u-khmelnitskii-oblasti>

⁸² На Одещині викрито 16 нелегальних теплиць з вирощування тютюну», - керівник детективів БЕБ Олександр Ткачук URL: <https://esbu.gov.ua/news/na-odeshchyni-vykryto-16-nelehalnykh-teplyts-z-vyroshchuvannia-tiutiunu-kerivnyk-detektyviv-beb-oleksandr-tkachuk>

⁸³ The official website of Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/>

⁸⁴ На Тернопільщині під час зупинки буса патрульні виявили в салоні майже тонну тютюну. URL: https://zaxid.net/na-ternopilshhini-pid-chas-zupinki-busa-patruelni-viyavili-v-bagazhniku-mayzhe-tonnu-tyutyunu_n1597464

у м. Харків. У цехах було налагоджено виготовлення сигарет на трьох *міні лініях* турецького виробництва⁸⁵. Таке обладнання є доволі *компактним*, схоже устаткування активно *просувається за допомогою соціальних мереж*⁸⁶. Вартість однієї лінії коливається у межах від 3,5 до 4,5 тис євро⁸⁷, що становить за курсом НБУ на 11.05.2025 р. 164,1–211,0 тис грн. У середньому кожна така лінія виробляє по 60–90 сигарет на хв. Еквівалент вартості вилучених нелегальних сигарет без акцизних марок становить близько 5 млн грн, що свідчить про *високу спроможність ліній виробляти нелегал та завдавати суттєві збитки бюджету*. Імпортуються зазначені лінії нелегально, з приховуванням реального призначення обладнання. При цьому вноситься недеталізована інформація про товар, що ускладнює можливості доведення фактів порушення митних правил та понесення відповідальності.

Продаж цього устаткування може здійснюватися дистанційно за допомогою *маркетплейсів*. Наприклад, оголошення про продаж обладнання для виробництва сигарет (з наголосом, що пристрій для домашнього вжитку) було розміщено в *OLX*; вказано, що продуктивність обладнання 14 тис сигарет на год⁸⁸. Його вартість складає 362 тис грн. Лінія, що продукує до 6 тис сигарет на год (100 сигарет на хв) продається за 212,2 тис грн. Можна також зустріти пропозиції щодо виробництва меншої кількості сигарет, мінімальна пропозиція – від 2,5 тис на год. Аналіз оголошень у відкритому доступі дозволив пересвідчитись у тому, що ціна машин залежить від їх продуктивності, чим вона вища, тим більша вартість обладнання.

Промислове обладнання для виробництва сигарет включає устаткування для виготовлення та пакування сигарет. Йдеться про виробництво сигарет обсягом 2–7 тис сигарет на хв (наприклад, *Molins Mark 8*, *Molins Mark 9*, *Protos 70*, *Protos 80*, *Protos 90 ER*). Ці сигаретні машини є доволі поширеними у підпільних цехах і на фабриках для нелегального виробництва сигарет.

Фіксувалися факти незаконного переміщення обладнання для виготовлення нелегальних сигарет у промислових масштабах через державний кордон України. Зокрема, у грудні 2024 р. намагалися імпортувати з Польщі лінію для виробництва сигарет у розібраному вигляді навіть вантажним автомобілем. У товаросупровідних документах було зазначено, що переміщується обладнання

⁸⁵ Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/46063-video-na-harkivshini-vikrili-2-pidpilnih-ceha-z-vigotvleniya-kontrafaktnih-cigarok-ta-kontrafaktnu-produkciyu-na-sumu-ponad-p-yat-miljoniv-griven>

⁸⁶ Інстаграм сторінка Eren Makine. URL: https://www.instagram.com/buffalo_magnum/ (дата звернення 11.05.2025 р.)

⁸⁷ The official website of Eren Makina URL: https://www.sigaramakinasi.com/?fbclid=PAZXh0bgNhZW0CMTEAAafTm2UvIMqrhVaAdnzWL9M428E6qqVJI3Gi0wI7rcKnjbuSLVqI_tbc9rHsAA_aem_R2m6jL7nrP4Or4YiHxzPeQ

⁸⁸ Оголошення обладнання для виробництва сигарет на OLX. URL: <https://www.olx.ua/d/uk/obyavlenie/oborudovanie-stanok-dlya-sigaret-IDVQS6Q.html>

для пакування товару, без конкретизації його виду. Вартість обладнання оцінюється на рівні близько 5 млн грн⁸⁹.

Всього в 2024 р. було вилучено незаконних 16 ліній для виробництва сигарет, а за п'ять місяців 2025 р. – щонайменше чотири. Це свідчить про високий попит на виробництво нелегальної підакцизної продукції з метою подальшого збуту на території країни. Учасники злочинної діяльності ігнорують наявні ризики бути спійманим і понести відповідальність, яка у багатьох випадках є неспівставною з нанесеною шкодою як суспільству, так і бюджету. Згідно з інформацією БЕБ, станом на листопад 2024 р., стосовно фактів нелегального обігу тютюнових виробів відкрито 423 кримінальних провадження, 231 справу скеровано до суду, винесено 137 вироків⁹⁰. Абсолютна більшість вироків полягає у накладенні штрафів та конфіскації виробничого обладнання або транспортних засобів, якими здійснювалось перевезення нелегальної продукції. Крім того, у підрозділі 1.2.1 наводились конкретні факти уникнення адміністративної та кримінальної діяльності за вчинення правопорушень, пов'язаних з нелегальним виробництвом і обігом сигарет.

2.3. Нелегальний тютюновий «бізнес» в ЄС

Дослідивши особливості незаконних виробництва та постачання сигарет у країнах ЄС, можна зрозуміти, які ризики, пов'язані з цим, мають бути у фокусі нашої уваги та що може чекати далі Україну на шляху боротьби з нелегальним тютюновим ринком.

2.3.1. Специфіка налагодження виробництва сигарет

Про сучасне нелегальне виробництво сигарет у країнах ЄС можна дізнатися з непоодиноких повідомлень у ЗМІ.

Зокрема, у жовтні 2024 р. було викрито **два «чорних» виробництва сигарет у Німеччині**⁹¹. Внаслідок рейду, що відбувся в Радеформвальді й Фельберті, вилучено **дві промислові лінії для виробництва сигарет**, близько 27 т тютюнової сировини, фільтровий та сигаретний папір, пакування пачок сигарет. Крім того, вилучено близько 11 т нарізаних сигарет і понад 104 тис пачок **підроблених сигарет різних марок**, вироблених там.

⁸⁹ На Львівщині намагались незаконно ввезти обладнання для виготовлення сигарет на понад 5 млн гривень. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/45267-video-na-lvivshini-namagalis-nezakonno-vvezti-obladnannya-dlya-vigotvonnnya-sigaret-na-ponad-5-mln-griven>

⁹⁰ Детективи БЕБ вилучили 16 ліній для виготовлення сигарет, з них 5 – у легальних виробників URL: <https://esbu.gov.ua/news/detektyvy-beb-vyluchly-16-linii-dlia-vyhotovlennia-syhare-t-z-nykh-5-u-lehalnykh-vyrobnykiv>

⁹¹ Haftbefehle: Illegale Zigarettenfabriken in Radevormwald und Velbert. WDR. 24.10.2024. URL: <https://www1.wdr.de/nachrichten/rheinland/razzia-in-illegaler-zigarettenfabrik-in-radevormwald-100.html>

У зазначених підпільних цехах були також *зненацька затримані* 19 громадян Болгарії, *України*, Молдови та Румунії, щодо 15 з яких суд Вупперталя оперативно дав *ордер на арешт*.

Митний орган Ессена, відповідальний за проведення операції, відстежував ці нелегальні виробництва з квітня 2024 р. Його увага також була прикута до об'єктів відповідної злочинної групи в Нідерландах та Бельгії. *Обшуки проводилися у трьох країнах одночасно*.

Підробки сигарет призначалися переважно для німецького та європейського «чорних» ринків. Втрати податків у разі реалізації цих тютюнових виробів у Німеччині були оцінені у розмірі понад 4,3 млн євро. Нелегальне виробництво мало промисловий масштаб.

В операції взяли участь близько 300 співробітників митного органу, поліції та Федерального агентства з технічної допомоги, яке допомагало в демонтажі та вивезенні вилученого обладнання, матеріалів і сигарет.

Звернемо увагу на те, що в Німеччині сьогодні один із найнижчих в ЄС рівнів нелегальної торгівлі сигаретами, а правоохоронна система країни ефективно відпрацьовує виявлені факти зловживань.

Це контрастує з нашими реаліями. *В Україні правоохоронці часто прибувають із обшуками тоді, коли на об'єктах незаконного виробництва сигарет вже нікого немає, а обладнання зіпсоване, його не можна запустити для відбору зразків пачок сигарет. Відповідно, немає можливості провести допити осіб, не кажучи про їх затримання та обрання запобіжного заходу*. Все виглядає так, ніби зловмисники наперед знали про проведення слідчих дій. Крім того, в Україні значно менше осіб залучається до операцій.

Інший кейс – викриття у лютому 2025 р. великого підпільного виробництва сигарет у *Бельгії*⁹². Його вважають найбільшим з усіх виявлених у країні. У приміщенні складу в Ломмелі було знайдено чотири промислових лінії для виробництва сигарет. Це було обладнання повного циклу виробництва, яке нарізало тютюн, виготовляло та пакувало сигарети.

Нелегальне виробництво працювало 24 години на добу, сім днів на тиждень. Встановлено, що там *працювало щонайменше 51 особа, які були переважно громадянами України*, Молдови й Румунії. Це схоже на описану ситуацію в Німеччині, ніби одна рекрутингова компанія підбирала для виробництв в обох країнах персонал.

Під час операції в Ломмелі біля будівлі складу стояли дві вантажівки з 30 млн шт сигарет, які були готові до відправлення. Лише ця партія продукції

---

⁹² Sigarettenfabriek in Lommel is grootste ooit: “30 miljoen sigaretten, 4 productielijnen en 51 werkrachten”. HBVL. 21.02.2025. URL: <https://www.hbvl.be/regio/limburg/lommel/sigarettenfabriek-in-lommel-is-grootste-ooit-30-miljoen-sigaretten-4-productielijnen-en-51-werkrachten/42567826.html>

могла би обійтися бюджету 14,4 млн євро несплачених податків. На складі також виявили кілька тонн тютюну і багато контрафактних сигарет, зокрема марок *Marlboro, Rothmans, Richmond, Lambert and Butler, Winston та Compliment Blue*. Тобто, *серед підробок відомих світових брендів була виявлена продукція марки, яка належить одному з українських «сірих» виробників...*

Орендар зазначеного складу був вражений новиною про те, що викрили нелегальне виробництво сигарет. Він розповів ЗМІ, що почав здавати склад у суборенду майже рік тому, але нічого не знав про «чорне» виготовлення сигарет. Вже під час операції йому раптово зателефонували сусіди та повідомили, що «щось не так», а трохи пізніше він прочитав новину, що це сигаретна «фабрика», і був приголомшений.

Це було не перше підпільне виробництво сигарет, виявлене у цій частині Бельгії, яка *перетворилася на базу для тютюнових злочинців зі Східної Європи, що стають дедалі зухвалішими*. Зазвичай зловмисники постачають нелегал у такі країни, як Велика Британія або Франція, де пачка легальних сигарет набагато дорожча, ніж у Бельгії.

Наприкінці 2024 р. організаторів «чорного» виробництва сигарет у бельгійському Хаутхалені *засудили до величезного штрафу в розмірі 33 млн євро*. У квітні 2023 р. ще один підпільний сигаретний цех із десятима тоннами тютюну виявлено за десять кілометрів від того, що в Ломмелі.

За 2024 р. виявлено 12 нелегальних виробництв сигарет по всій Бельгії, що є рекордом. «Фабрика» в Ломмелі – перша цього року.

Отже, тим, що «розквітло» у нас, *«інфікується» Західна Європа*.

ЗМІ також описують випадки викриття підпільних, добре законспірованих сигаретних виробництв у *Польщі*. Як правило, це *режимні об'єкти, працівники яких потрапляють до них «на вахту» на певний час і часто не мають зв'язку з зовнішнім світом*. Для припинення діяльності таких цехів влаштовуються облави, адже мова йде про організовані злочинні групи.

В Україні, по мірі дедалі більшого ускладнення нелегального виробництва сигарет на «сірих» фабриках, *відбуватиметься перехід до «чорних» цехів європейського зразка*.

2.3.2. Соціальний аспект проблеми

Як зазначено у підрозділі 2.3.1, останнім часом в ЄС почастишали випадки викриття нелегальних виробництв сигарет, на яких працювали українці. Це, з одного боку, є ознакою проникнення тютюнових злочинців з України на європейські ринки, а з другого – актуалізує пошук відповіді на питання, хто ці наші співвітчизники і чим вони ризикують при проведенні рейдів правоохоронців на відповідних об'єктах.

У країнах ЄС «чорні» лінії з виробництва сигарет не можуть довго залишатися непомітними для органів контролю і правоохоронної системи. Як правило, *такі законспіровані цехи облаштовуються за місяць і працюють до року, поки їх не відстежують та не «накривають» із обшуками. Рейди правоохоронців відбуваються зненацька* (висока прибутковість нелегального тютюнового «бізнесу» в ЄС робить його вигідним навіть без корупційних зв'язків, знайти які не так легко). Тобто, *організатори злочинних схем «грають у рулетку», дбаючи насамперед про те, щоб не впіймали їх, а щодо працівників справа зовсім інша – «або пощастить, або ні».*

Українці, які працюють у підпільних сигаретних цехах у країнах ЄС, часто є *доволі кваліфікованими фахівцями, які мають досвід роботи на нелегальних виробництвах сигарет або навіть у легальних тютюнових компаніях в Україні.* Буває так, що приїздить хтось з їх знайомих або колишніх колег з-за кордону на новенькому автомобілі та хизується тим, що «натрапив на золоту жилу». Він каже: «Ти працюєш на фабриці в Україні за низьку зарплату, а я робив ту саму роботу в ЄС і мені платили по **5 дол США за короб сигарет, заробляючи до 500 дол США за добу**». Такі умови ваблять, особливо людей із фінансовими проблемами, які шукають гарного заробітку для лікування родичів, навчання дітей або купівлю житла. Причому навіть те, що, виконуючи роботу, доведеться *жити на закритому об'єкті у жахливих умовах*, для деяких осіб стає «не так важливо».

Частина українців також потрапляє на нелегальні виробництва сигарет, ставши жертвою *несумлінних рекрутингових агентств. Оголошення про пошук спеціалістів для роботи з певними машинами можуть розміщуватися ніби від міжнародних компаній.* Дехто «потрапляє на такий гачок» та починає розуміти, що його обманули, лише потрапивши на закритий об'єкт із озброєною охороною, де у нього забирають документи і телефон. Там усе зовсім не так, як в Україні, де навіть до «чорних» цехів можна ходити з дому, як на офіційну роботу.

Утім, *мало хто з українських працівників нелегальних виробництв сигарет в ЄС усвідомлює, що при викритті цих об'єктів на них чекає арешт і притягнення до суворої кримінальної та фінансової відповідальності.* Не лише організаторам «бізнесу», а й працівникам доводиться покривати збитки, які підпільний цех наніс бюджету та власникам марок сигарет (у випадку контрафакту). Ці суми розподіляються на залучених до виробництва, а тому його працівники отримують не великі заробітки, а *боргову «яму» та роки у в'язниці... Про це також потрібно говорити публічно.*

3. Удосконалення протидії нелегальному ринку сигарет в Україні

Ідентифікувавши тенденції функціонування нелегального ринку сигарет в Україні та чинники, які визначають його «живучість», важливо посилити та, де необхідно, скоригувати заходи боротьби із таким небезпечним явищем, щоб суттєво підвищити її ефективність.

3.1. Законодавчі зміни, імплементовані в 2025 р., їх очікуваний ефект

Насамперед зауважимо, що в 2024–2025 рр. вступила в дію низка важливих положень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» від 23 лютого 2024 р. №3603-IX і Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 18 червня 2024 р. № 3817-IX (далі – Закон № 3817-IX), які стосуються, зокрема, норм витрат і втрат тютюнової сировини, умов імпорту та вирощування на території України тютюну, контрольних постів та відеоспостереження на підприємствах, які здійснюють виробництво тютюнових виробів або ферментацію тютюнової сировини тощо. Як докладно описано в підрозділі 2.1, зазначені зміни спрямовані на обмеження можливостей нелегального виробництва сигарет, особливо «сірими» фабриками, і вже мали вплив на зміну обсягу та структури тіньового ринку, а також способів і схем відповідної незаконної діяльності.

Крім того, 27 липня 2024 р. набрав чинності п. 2.8 ст. 71 Закону № 3817, який передбачає обмеження щодо місткості упаковки сигарет, сигарил і цигарок: тепер у них має бути **20 шт** згаданої продукції. Раніше допускалось фасування тютюнових виробів як у більші пачки (наприклад, 25 та 40 шт), так і у менші (10 шт). Перехідний період для початку застосування цієї норми – 12 місяців з моменту набрання чинності Законом № 3817. Отже, заборона щодо вмісту пачок сигарет/сигарил/цигарок діє з 27 липня 2025 р.

Зазначені зміни мали вплив на структуру ринку. Низка імпортерів тютюнових виробів зупинила накопичення на складах продукції у великих пачках та розпродас залишки. Українські виробники, які виготовляли сигарети та сигарили в інших упаковках, ніж 20 шт, могли виробляти цю продукцію до вступу в дію заборони (а реалізувати – до кінця терміну її придатності). Відсутність в легальному обігу звичних пачок сигарет спричинить перехід частини споживачів до вживання нелегальних тютюнових та нікотиновмісних виробів. Зокрема, ринок електронних сигарет (що представлений переважно забороненою

ароматизовано продукцією) є майже повністю нелегальним, що призводить до щорічних мільярдних бюджетних втрат⁹³.

З метою запобігання та протидії нелегальному продажу тютюнових виробів через мережу Інтернет передбачено, що ДПС:

- веде реєстр веб-сайтів ліцензіатів, що здійснюють торгівлю тютюно- та нікотиновмісними товарами шляхом електронної торгівлі;
- здійснює моніторинг для виявлення сайтів, URL-адрес, доменних імен, IP-адрес, мобільних додатків та мережевих адрес, які надають можливість продажу підакцизних товарів з порушенням вимог Закону № 3817.

Це вкрай необхідне доповнення функцій ДПС.

Зазначимо також, що з 25 березня 2025 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» від 4 грудня 2024 р. № 4115-IX (далі – Закон № 4115-IX). Важливою новелою цього закону є наближення ставок акцизного податку на сигарети до 2028 р. до мінімального рівня, що діє в ЄС. Це 90 євро для тис шт сигарет. З метою виконання євроінтеграційних зобов'язань України відбулося встановлення ставок акцизного податку на тютюнові вироби в євро, що нівелює вплив можливої девальвації гривні. Крім того, Закон № 4115-IX містить норму для запобігання зростанню нелегального ринку тютюнових виробів, що запроваджує помірний рівень диференціації ставок акцизу для сигарет і тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (далі – ТВЕН) із 2025 р.

При формуванні та ухваленні Державного бюджету на 2025 рік було заплановано, що з 1 січня 2025 р. мінімальне акцизне податкове зобов'язання на сигарети становитиме 78,0 євро за тис шт, порівняно з 2024 р. ставка мала збільшитися на понад 35%. Утім, внаслідок несвоєчасного підписання згаданого закону акциз спершу підвищився на 20% і три місяці 2025 р. фактичне податкове навантаження на тютюнові вироби було нижчим за заплановане. Це може призвести до невиконання річного плану надходжень акцизного податку з тютюнових виробів. Таку думку висловив перший заступник парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики *Ярослав Железняк*. На його переконання, **план надходжень акцизу** з тютюнових виробів та рідин, що використовуються у електронних сигаретах **виконати не реально**, особливо коли його ще збільшать на 8,79 млрд грн⁹⁴.

⁹³ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії.. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т.Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyiyi/>

⁹⁴ Офіційний телеграм-канал Ярослава Железняка. URL: <https://t.me/yzheleznyak/13078>

Затримка зі вступом у дію Закону № 4115-IX призвела до більшої доступності сигарет на ринку, що суперечить цілям державної політики щодо захисту громадського здоров'я. На користь цієї тези свідчить оновлений аналітичний звіт Київського міжнародного інституту соціології (далі – КМІС)⁹⁵, що зафіксував зростання частки сигарет у загальній структурі споживання тютюнових та нікотиновмісних виробів на фоні зниження відповідної частки ТВЕН у березні 2025 р. порівняно з листопадом 2024 р.

Відповідно до пп. 14.1.60² п. 14.1 ст. 14 та п. 221.6 ст. 221 Податкового кодексу України із урахуванням змін, котрі були внесені законами України від 07.12.2017 р. № 2245-VIII та від 18.07.2024 р. № 3878-IX, було приведено українське законодавство до вимог положень нормативних актів ЄС. За результатами поданих платниками декларацій за 2024 р., частка загальної суми податкових зобов'язань із акцизного податку у середньозваженій роздрібній ціні сигарет становить 55,8%. Оскільки цей показник є меншим за встановлений норматив 60%, має застосовуватись коригуючий коефіцієнт до мінімального акцизного податкового зобов'язання. Підприємства імпортери та виробники сигарет з 1 квітня по 31 грудня 2025 р. застосовують коефіцієнт 1,1. Це означає фактичне зростання податкового навантаження на сигарети з 1 квітня 2025 р. з 78,0 до 85,8 євро за 1000 шт або 1,72 євро за пачку сигарет. Акциз, що сплачується з легальної пачки сигарет (близько 75 грн), є вищим вартості пачки нелегалу (70 грн). Середня ціна легальної пачки сигарет у липні 2025 р. становила близько 120 грн і до кінця року зростатиме.

Зазначена ситуація мала вплив на зростання показників нелегального ринку сигарет. За даними *Kantar*, рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами збільшився з 12,6% у грудні 2024 р. до 16,2% у квітні 2025 р., що є дуже тривожним дзвіночком⁹⁶.

3.2. Можливості цифровізації для боротьби з нелегальною торгівлею сигаретами

Цифровізація є глобальним трендом розвитку податкової політики. Вона забезпечує зручність адміністрування податків, автоматизує податкові процедури, забезпечуючи довіру платників до податкової системи. За її допомогою держава спроможна посилити дієвість податкового контролю. Зокрема, використання цифрових інструментів має важливе значення для протидії нелегальному виробництву та обігу сигарет в Україні.

⁹⁵ КМІС. Споживання та ставлення до тютюнових виробів для електричного нагрівання в Україні. Аналітичний звіт. Березень 2025. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20250507_v/HTP2025-UA.pdf

⁹⁶ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. *Kantar*. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

3.2.1 Інтеграція «тютюнових» реєстрів між собою і з базами даних органів контролю

Цифровізація сфери виробництва та імпорту тютюнових виробів покликана підвищити результативність політики протидії розповсюдженню нелегальної продукції. Інтеграція «тютюнових» реєстрів, а саме щодо виробничого обладнання, сировини, зразків виготовлених тютюнових виробів, місць зберігання сировини та готової продукції є запорукою підвищення прозорості функціонування ринку. Комплексний аналіз інформації об'єднаної бази даних дозволить органам контролю і правоохоронним органам своєчасно реагувати на можливі виклики і загрози.

Важливим кроком було прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2024 р. № 466 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру обладнання для підготовки або обробки тютюну, тютюнової сировини, промислового виробництва тютюнових виробів». Відповідно до положень Постанови з 31.05.2024 р., запрацював **Єдиний державний реєстр обладнання**. Це стало важливим заходом, що націлений на ідентифікацію обладнання для виробництва тютюнових виробів. Очевидно, що нелегальні виробники, які ведуть діяльність на території України, не вносять у цей реєстр відомості про відповідне обладнання. Разом із тим, підприємства, які випускають одночасно як легальну, так і нелегальну продукцію, опинилися у зоні ризику. За умови взяття зразків сигарет із цих виробничих ліній можна встановити походження продукції, щоб потім органам контролю оперувати цією інформацією для протидії нелегальному ринку. Наразі учасники тіншових схем всіяко перешкоджають спробам ідентифікації ліній виробництва контрафактної продукції з метою їх подальшого вилучення.

Поширеною схемою із судової практики було, коли з'являвся «власник» арештованого виробничого обладнання, який надавав документи, що здав його в оренду, і стверджував, що не й гадки не мав, що воно стало інструментом для вчинення злочину. Далі арешт знімався, а обладнання поверталось «власнику». Виробництво нелегальної продукції продовжувалося. Використання цифрових технологій перешкоджає застосуванню таких схем.

Одним із елементів цифрової екосистеми функціонування ринку тютюнових виробів має стати спеціальний **портал «eТютюн»**. Виробники та імпортери подаватимуть інформацію про інгредієнти тютюнових виробів і викиди внаслідок їхнього вживання, яка буде оприлюднена на порталі «eТютюн». Він доповнить інструментарій боротьби з нелегальною торгівлею тютюновими виробами, адже міститиме вичерпну інформацію про сировину й виробничі лінії.

Відповідно, за допомогою зібраної інформації можна буде ідентифікувати усіх виробників та імпортерів тютюнових виробів.

Впровадження порталу «еТютюн» забезпечить прозорість обігу тютюнових виробів, дозволить державі контролювати їхню якість, мати чіткий перелік виробників та імпортерів тютюнових виробів. Такий цифровий інструмент мав запрацювати у лютому 2025 р.⁹⁷, водночас цього не сталося, і для повноцінного запуску потрібна кропітка робота над нормативно-правовими актами. Запуск порталу має передбачати достатній часовий горизонт для виробників та імпортерів тютюнових виробів для ознайомлення та налагодження ефективного користування функціоналом системи.

Важливою компонентною системи боротьби з нелегальним ринком тютюнових виробів може стати **створення єдиної бази (бібліотеки) їх зразків**. Потрібно, щоб на загальнонаціональному рівні якнайшвидше запрацювала бібліотека зразків сигарет, виготовлених на легальних і нелегальних виробничих лініях. Щодо легальної продукції структуровану інформацію до такої бази подаватимуть виробники, нелегальної – органи, що здійснюватимуть експертизу вилучених нелегальних сигаретних пачок. Цей інструмент дозволить за допомогою трасологічних експертиз швидко ідентифікувати нелегальні сигарети й обладнання, на якому їх було виготовлено.

Реалії в Україні демонструють наявність значних обсягів підробок сигарет відомих брендів. За даними *Kantar*, у квітні 2025 р. паралельно зі зростанням рівня нелегальної торгівлі сигаретами до 16,2% збільшилась частка підробленої продукції, яка складає 50% від загального обсягу нелегалу⁹⁸. Таким чином, лише внаслідок насичення ринку підробленими сигаретами у 2025 р. бюджет недоотримає близько 13 млрд грн. Більш швидкі експертиза нелегальних сигарет, встановлення їх походження розширять інструментарій державної політики протидії нелегальному ринку тютюнових виробів.

На виконання Закону № 3817-IX прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру місць зберігання» від 24 січня 2025 р. № 68. Згідно із цим нормативно-правовим актом, створюється (як складова інформаційно-комунікаційної системи ДПС) *Єдиний реєстр місць зберігання* у тому числі тютюнових виробів та тютюнової сировини, рідин для електронних сигарет, який містить інформацію про:

- суб'єктів господарювання;
- місцезнаходження місць зберігання;

⁹⁷ Уряд впроваджує проєкт «еТютюн» для впорядкування інформації щодо виробництва та імпорту тютюну в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vprovadzhuie-proiekt-etiutiun-dlia-vporiadkuvannia-informatsii-shchodo-vyrobnytstva-ta-importu-tiutiunu-v-ukraini>

⁹⁸ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

- індивідуальний номер місця зберігання;
- номери ліцензій на виробництво та обіг підакцизних товарів;
- дати внесення та виключення місць зберігання з реєстру.

Зміни або виключення місць зберігання з такого реєстру проводяться на підставі розгляду поданих заяв, рішень суду або інформації з Єдиного реєстру ліцензіатів у випадку припинення або завершення строку дії ліцензії на здійснення відповідної господарської діяльності. Запуск Єдиного реєстру місць зберігання сприяє підвищенню прозорості обігу підакцизних товарів та покращує контроль за їх зберіганням.

Інтеграція згаданих «тютюнових» реєстрів між собою і базами даних органів контролю та правоохоронців дасть змогу оперативніше реагувати на факти виявлених зловживань.

3.2.2 Впровадження системи контролю «eАкциз»

Важливим кроком на шляху впровадження цифрових інструментів протидії нелегальній торгівлі сигаретами є ухвалення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах» від 29 червня 2023 р. № 3173-ІХ, який дав старт «eАкцизу».

«eАкциз» – це комплексна система, яка передбачає запровадження електронних механізмів відстеження підакцизних товарів, скасування паперових акцизних марок та переходу до електронних, автоматизацію процесів звітності та розвиток інструментарію контролю за діяльністю економічних операторів. Цей крок є інноваційним і має євроінтеграційне спрямування. Впровадження зазначеної системи дозволяє адаптувати національне законодавство до відповідних правил в ЄС.

Споживач алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет матиме можливість перевірити легальність товару та надіслати скаргу в разі порушення. Для цього від повинен мати гаджет, застосунок Дія і в декілька кліків відсканувати електронну марку – унікальний ідентифікатор із кодом *DataMatrix*. Органи контролю зможуть здійснювати моніторинг пачок сигарет на всіх етапах їх переміщення.

Повноцінний запуск «eАкцизу» передбачено з **1 січня 2026 р.** Бета-тестування «eАкцизу» мало розпочатися з березня 2025 р. і проходить в декілька етапів. На першому мали тестуватися:

- реєстрація підприємств і користувачів в електронній системі;
- управління доступами представників економічних операторів;

- замовлення унікальних ідентифікаторів для вітчизняної продукції та внесення інформації про імпортовані товари з ЄС;
- інтеграція з державними реєстрами АРІ задля тестування інтеграції з ERP-системами економічних операторів.

Утім, є відхилення від запланованого графіка імплементації. Станом на липень 2025 р., не всі нормативно-правові акти для запровадження «єАкцизу» були ухвалені, що ускладнює адаптацію легальних учасників ринку до запуску електронної системи. Приєднання до тестування системи економічними операторами також проходить не без технічних перепон. Це призводить до уповільнення процесу та свідчить, що система на сьогодні не є повністю надійною і технічно стійкою.

Водночас всі процеси функціонування «єАкцизу» вимагають злагодженої та безперебійної обробки великого масиву даних, а тому потребують ретельного відпрацювання.

Зауважимо також, що система «єАкциз» базується на європейських підходах до виявлення та відстеження тютюнових виробів (*Track&Trace*), але має більш складний та розширений функціонал.

По-перше, європейська система не передбачає відстеження алкогольних напоїв, що вимагає врахування специфіки їх обігу, та не охоплює ланку роздрібного продажу товарів з величезною кількістю торгових точок, у кожній із яких усе має працювати без збоїв.

По-друге, в Україні унікальний ідентифікатор має замінити паперову марку акцизного податку, а в ЄС відстеження тютюнових виробів не прив'язане до адміністрування акцизного податку.

По-третє, передбачено погашення електронних марок при реалізації сигарет кінцевому споживачу. Відомості про погашення автоматично мають вноситись до електронної системи на сервери податкової служби.

Як випливає з досвіду країн ЄС, основними **перешкодами** на шляху введення в дію системи *Track&Trace* були: недостатня кількість часу для запровадження окремих кроків; складність системи, проблеми з якістю даних відстеження. Натомість факторами, які забезпечили успішне впровадження системи, стали: тривалий термін налагодження її функціонування; ретельний підхід до вибору постачальників технологічних рішень; консультації з громадськістю та з операторами ринку⁹⁹.

Усе це потрібно належним чином врахувати, оскільки повна функціональність та налагодженість «єАкцизу» є запорукою того, що споживач придбає

⁹⁹ Акцизна політика у сфері тютюнових виробів і протидія нелегальній торгівлі ними в умовах нових викликів і загроз. Кошук Т., Новицька Н., Пасічний М., Швабій К. / за загальною редакцією Т. Кошук, К: 2023. URL: <https://www.growford.org.ua/research/aktyzna-polityka-u-sferi-tyutyunovyh-vyrobiv-i-protydiya-nelegalnij-torgivli-nymy-v-umovah-novyh-vyklykiv-i-zagrozh/>

легальну продукцію, а не обере нелегал, бо на якомусь етапі програмне забезпечення не працює.

Один день збою системи в цілому по Україні може коштувати державі понад 380 млн грн у 2026 р. Вартість технічних неполадок є дуже дорогою для бюджету та обороноздатності країни.

Ще одним викликом для впровадження «Акцизу» є технічне оснащення всіх виробників алкогольних напоїв, тютюнових виробів та електронних сигарет, а також точок роздрібної торгівлі.

Крім того, необхідно подбати про налагодження роботи *автоматизованої системи аналізу отриманих даних відстеження*, щоб «Акциз» став потужним інструментом боротьби зі зловживаннями на ринках підакцизних товарів. Важливо не лише великий масив інформації зібрати, його ще слід ефективно опрацювати для здійснення ризик орієнтованого контролю.

Залежно від того, наскільки швидко Україна може впоратися із зазначеними викликами застосування системи «Акциз», має залежати остаточна дата її повноцінного запуску.

3.3. Нові кроки для протидії нелегальному виробництву продукції

Попри значні успіхи України у боротьбі з нелегальним ринком тютюнових виробів у 2024 р., в першій половині 2025 р. тіньові гравці почали поступово відновлювати втрачені позиції.

Згідно з дослідженням *KPMG¹⁰⁰*, у 2024 р. Україна посіла перше місце серед 38 європейських країн щодо зниження обсягу нелегального ринку сигарет. Кількість контрабандних і контрафактних сигарет зменшилась на 2,4 млрд шт. Водночас *Україна ще продовжує займати друге місце в Європі (після Франції) за кількістю реалізованих незаконних сигарет*. Велика Британія, Греція та Нідерланди замикають ТОП-5 європейських країн за цим показником. *Країни ЄС, які межують з нами, мають нижчу частку нелегального ринку сигарет у його загальній структурі*. Цей показник у Польщі складає 4%, Словаччині – 5%, Румунії – 6%, Угорщині – 13%. Водночас у Молдові, яка також є кандидатом на членство в ЄС, рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами становить лише 1%. За підсумками успішного 2024 р. зазначений індикатор в Україні склав 16%. Враховуючи нові наші реалії, необхідно посилити результативність політики протидії нелегальному виробництву та обігу сигарет, використавши найефективніший досвід європейських країн.

---

¹⁰⁰ Illicit cigarette consumption in Europe. Results for the calendar year 2024. KPMG. URL: https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe-2024-results.pdf?sfvrsn=4ad3ac8_6

Першочерговим кроком у сфері боротьби з нелегальним ринком сигарет у країнах ЄС і G-7 є *злагоджена взаємодія державних інституцій* (поліції, податкових, митних і прикордонних органів, спеціалізованих служб економічних розслідувань тощо). Кожен орган наділений достатнім функціоналом повноважень для протидії нелегальному виробництву й реалізації підакцизних товарів, у тому числі тютюнових виробів, на відповідних напрямках.

Це стосується ідентифікації та припинення:

- каналів тютюнової контрабанди;
- постачання сировини і виробничого обладнання, допоміжних і пакувальних матеріалів для виробництва нелегалу;
- нелегальних виробництв;
- каналів розповсюдження та постачання готової продукції на точки реалізації;
- мереж роздрібних точок продажу незаконної продукції та е-комерції (у тому числі дистанційно).

Лише системна і скоординована робота перелічених органів може сприяти мінімізації обсягу незаконних операцій на тютюновому ринку. В. о. голови ДПС *Леся Карнаух* підтвердила цю тезу. На її думку, забезпечення результату у сфері протидії нелегальному ринку сигарет потребує ефективної координації зусиль із правоохоронними органами. У певних кейсах ДПС фіксує потенційні зловживання, але не має змоги, враховуючи обмежені повноваження, адекватно відреагувати та зупинити відповідні злочинні схеми¹⁰¹. Важливе посилення співпраці податкових органів із БЕБ і Національною поліцією щодо виявлення та припинення нелегального виробництва та обігу сигарет.

Як показано у підрозділі 2.1.1, внутрішнє виробництво нелегальних сигарет (у 2025 р. це складатиме приблизно 4,5 млрд шт) потребує значних обсягів тютюнової сировини. ***Актуальним і необхідним є формування дієвої системи моніторингу й контролю ланцюжка постачань тютюну.*** Основною метою є створення дієвих обмежень його обігу для нелегальних учасників ринку. Виявлення основних каналів постачання тютюнової сировини дасть змогу встановити ключових виробників нелегалу і зупинити їх діяльність. *У 2024 р. масштабні слідчі дії БЕБ мали відчутний результат щодо діяльності нелегальних виробників.* Це означає, що від ефективності зусиль БЕБ значною мірою залежить *безперервність роботи тютюнових злочинців.* Отже, слід забезпечити скоординовану роботу державних органів контролю, посилити інституційну спроможність БЕБ, зокрема у сфері аналітичної оцінки і діагностики потенційних каналів постачання сировини для виготовлення контрафакту; а далі

¹⁰¹ Офіційна сторінка в.о. Голови Державної податкової служби України. Пост за 01 липня. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=61577920521628&locale=uk_UA

– відслідковувати його поставки до споживача, ідентифікуючи повний перелік учасників тіньової «павутини».

Як уже зазначалося в підрозділі 1.2.1, **конфісковані тютюнові вироби, сировина та обладнання для їх виробництва мають підлягати знищенню.** Кошти, які можуть залучатися до бюджету за рахунок продажу виробничих ліній з аукціону, не зіставні зі шкодою, яку завдасть державі подальше виробництво на цьому обладнанні нелегалу.

При обговоренні експертним середовищем та бізнесом механізмів і реальних кроків протидії тіньовій економіці за участі парламентарів, представництва ЄС в Україні та органів контролю **постає нагальне питання боротьби з контрабандою.** У тому числі сигарет. Адже близько 10% споживання нелегальної продукції в Україні припадає на контрабанду. Зауважимо, що схожі цифри фіксуються також на загальноєвропейському сигаретному ринку. Згідно з даними Kantar¹⁰², у квітні 2025 р. частка контрабандного товару в загальному споживанні сигарет складає 1,6%, що у фізичному еквіваленті становить понад 500 млн шт (25 млн пачок).

Контрабанда має також зворотній напрям. Як уже було зазначено у підрозділі 1.2.3, нелегальні сигарети, виготовлені на території України, потрапляють у тому числі на ринок ЄС, що шкодить іміджу нашої держави. Екс-очільник ДПС, а тепер генеральний прокурор *Руслан Кравченко*, який добре обізнаний з проблемою тіньової економіки, пообіцяв посилити боротьбу з нелегальним «бізнесом» (зокрема, з контрабандою)¹⁰³.

Належну увагу протидії контрабанді підакцизних товарів та порушенню митних правил приділено в Національній стратегії доходів до 2030 р.¹⁰⁴. Зосередженість державних органів на цій проблематиці потребує *одночасного підвищення результативності контрольних операцій.*

Криміналізація контрабанди підакцизних товарів з 1 січня 2024 р. стала важливим кроком у сфері побудови цілісної системи протидії згаданому явищу. Всі країни ЄС, які межують із Україною, застосовують такий метод боротьби з проникненням нелегальної продукції. Але без глибинних інституційних змін швидких результатів очікувати не варто. За даними Офісу генерального прокурора, за 2024 р. і 5 місяців 2025 р. зареєстровано 165 кримінальних проваджень за фактами товарної контрабанди. З них лише 42 скеровані до суду, у тому числі за п'ять місяців 2025 р. – 0. Вироків є лише вісім: у тому числі п'ять – за

¹⁰² Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2025. Хвиля 2. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/ait-wave-2-2025>

¹⁰³ В Україні підраховали мільярдні втрати від тіньової економіки: Генпрокурор пообіцяв підтримку "білому" бізнесу: URL: <https://censor.net/n3561318>

¹⁰⁴ Національна стратегія доходів до 2030 року. 2023. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

підакцизними товарами. Всі вироки були з визнанням винуватості та узгодженням з прокурорами покаранням: штрафи та умовні покарання¹⁰⁵.

Зловмисники намагаються подрібнювати партії контрабандних сигарет задля того, щоб уникнути кримінальної відповідальності. Як зазначалося у попередніх розділах дослідження, найбільшим каналом постачання нелегальних сигарет через кордон є легкові авто та мікроавтобуси, хоча були й випадки доставки контрабандних сигарет у ЄС залізницею.

Особливе значення у питаннях подолання контрабанди підакцизних товарів *має міжнародна співпраця та обмін інформацією з правоохоронними та митними органами країн ЄС та Молдови*. Налагодження ефективної взаємодії з Європейським офісом по боротьбі з шахрайством (*OLAF*), Європейською судовою мережею у кримінальних справах та агенцією *Europol* є важливими для протидії незаконній діяльності міжнародних злочинців. Європейський досвід показує, що така співпраця сприяє розслідуванням правопорушень у сфері нелегального обігу підакцизної продукції та перешкоджає доступу контрабандних сигарет на ринок.

Необхідно також *переоснащувати органи контролю*. Митниця має отримати достатню кількість стаціонарних та мобільних рентгенівських сканерів, які будуть сприяти виявленню прихованих товарів у транспортних засобах. Це ускладнить роботу потенційних порушників. Крім того, ці пристрої дозволяють скоротити час митного контролю без необхідності відкриття транспортних засобів або багажу. Технологічна модернізація потрібна також органам Державної прикордонної служби. Застосування передових технологій – розвідувальних безпілотників, камер зі штучним інтелектом допоможуть краще ідентифікувати випадки незаконного перетину кордону. Водночас, виділивши кошти на модернізацію обладнання, слід передбачити КРІ відповідальним виконавцям. Зміни показників контрабанди сигарет за результатами звітів *Kantar* може бути одним із індикаторів результативності їх роботи.

Для обмеження можливостей потрапляння на ринок України нелегальної продукції з маркуванням «Duty Free» або призначеної для експорту необхідно запровадити обов'язкове супроводження усіх експортних вантажів до кордону державною охоронною службою.

Розвиток інституційного середовища й посилення ефективності діяльності інституцій є проявом будівництва спроможної держави. Реалізація зазначеного спрямована на підвищення економічної ефективності, зниження рівня тіньової економіки та корупції. Ці речі суспільство очікує від держави.

¹⁰⁵ Результат дорівнює нулю. Як Офіс президента провалив боротьбу з контрабандою. URL: <https://epravda.com.ua/weeklycharts/chomu-ofis-prezidenta-provaliv-borotbu-z-kontrabandoyu-807849/>

3.4. Заходи щодо обмеження постачання нелегальних сигарет

Протидія нелегальній торгівлі тютюновими виробами має бути системною, охоплюючи як сфери незаконного виробництва та імпорту продукції, так і її постачання кінцевому споживачу.

Важливим є посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Адекватна відповідальність за вчиненні правопорушення слугуватиме дієвим запобіжником їх повторення у майбутньому. Понад рік тому, 23 квітня 2024 р. у першому читанні підтримано законопроект № 9364 від 8 червня 2023 р., який сфокусований на удосконаленні положень щодо встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері незаконного обігу підакцизних товарів. Його якнайшвидше доопрацювання й ухвалення сприятимуть посиленню результативності протидії тіншовій економіці та ухиленню від сплати податків.

Враховуючи суспільний резонанс та неприпустимість несплати податків за умов воєнного стану, кожен учасник тіншових схем реалізації підакцизних товарів, у тому числі тютюнових виробів, має понести відповідне покарання.

За даними в. о. голови ДПС *Лесі Карнаух*, з початку 2025 р. проведено 13,2 тис фактичних перевірок об'єктів, де продають тютюнові вироби. Штрафні санкції за результатами перевірок склали понад 221 млн грн, було ініційовано вилучення продукції на суму понад 19,5 млн грн. За незаконну роздрібну торгівлю припинили дію 536 ліцензій¹⁰⁶. Ці цифри свідчать про масовий характер нелегальної торгівлі сигаретами у населених пунктах України.

У зв'язку із зазначеним, доцільним є запуск *інтерактивної карти точок продажу нелегальних тютюнових і нікотиновмісних виробів*. Такий захід дозволив би здійснювати моніторинг потенційних точок продажу та оперативно вносити зміни, враховуючи ситуацію на місцях. Сьогодні інформація про точки фактичної торгівлі та онлайн-ресурси, через які здійснюється реалізація незаконних тютюнових виробів, передається правоохоронним органам у «ручному режимі». Найчастіше – на засіданнях парламентської ТСК із економічної безпеки, які присвячені питанням боротьби з ринком нелегальних сигарет; засіданнях профільного парламентського комітету; зустрічах державних органів із бізнесом тощо. Є також опція *написати напряму Данилу Гетманцеву* про факти порушень¹⁰⁷, але й цього, на жаль, недостатньо.

Незважаючи на перевірки органами поліції та ДПС суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю нелегальною підакцизною продукцією, часто

¹⁰⁶ Офіційна сторінка в.о. Голови Державної податкової служби України. Пост за 01 липня. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=61577920521628&locale=uk_UA

¹⁰⁷ Гетманцев: Що ховається за димом нелегальних цигарок? Розпаковка тіншового ринку тютюну. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9SG_jLvW0tA

трапляються випадки «рецидивів» і продовження незаконної діяльності. Точки можуть призупиняти діяльність на декілька днів або «переїжджати» на кілька десятків метрів. Така ситуація є неприпустимою, незаконна торгівля тютюновими виробами є суспільною проблемою. *Повноцінний запуск «e-Акцизу», коли покупець сигарет зможе перевірити легальність товару та надіслати скаргу в разі порушення, разом з інтерактивною картою точок продажу нелегальної продукції суттєво ускладнять діяльність тіньовиків.*

Постійним «вузьким місцем» протидії нелегальній дистрибуції сигарет є мережа Інтернет і Telegram канали, які пропонують різнобарв'я нелегальних товарів. Процес заборони доступу до цих вебсайтів чи Telegram каналів є тривалим. Державним органам контролю необхідно отримати відповідні ухвали суду щодо закриття доступу. Закриття таких ресурсів не призводить до обмеження пропозиції нелегальних сигарет на ринку. Крім того, зникають одні, а натомість з'являються інші, – незважаючи на постійні моніторинг та увагу до цього питання БЕБ та Департаменту кіберполіції. Реальне обмеження асортименту нелегальних сигарет спостерігалось під час масштабних слідчих дій БЕБ на тютюнових фабриках і складських приміщеннях з травня 2024 р. Отже, *зупинка виробництва нелегалу є найефективнішим інструментом протидії його розповсюдження в подальшому.*

Мінімальна кількість замовлення сигарет, як правило, складає від 3 блоків (по 10 пачок у кожному). Цінова політика дрібних партій свідчить про те, що підробки відомих брендів продаються за ціною, удвічі нижчою, як легальна продукція. Ціна пачки складає близько 60–70 грн. Є також опції замовлення оптових партій нелегальних сигарет (від 50 блоків). Тоді замовника нелегалу чекають додаткові знижки. Для цього потрібно скористатись чат-ботом або адміністратор каналу відповість у захищеному чаті зі зникаючими повідомленнями. Ці способи комунікації допомагають зловмисникам залишатись анонімними і часто непоміченими для правоохоронців. У публікації *Василя Мельника* йдеться про те, що оптові продажі нелегальних сигарет через Telegram підживлюють певні фізичні роздрібні точки збуту нелегалу¹⁰⁸.

Як зазначалося в підрозділі 2.1.4, доставка замовлених нелегальних сигарет здійснюється із використанням операторів поштового зв'язку. Оплата за продукцію, замовлену на сайтах або Telegram каналах, відбувається шляхом післяплати (накладений платіж) або переказом на банківську картку фізичної особи чи на рахунок фізичної особи – підприємця.

Нагальна потреба зниження частки тіньової економіки активізує застосування інструментів її протидії. Зокрема, відбувається посилення державного

¹⁰⁸ Як Telegram допомагає продавцям нелегальних сигарет і чому їх не вдається зупинити URL: <https://censor.net/r3505666>

контролю за дотриманням фінансового законодавства. На виконання вимог Закону України від 6 грудня 2019 р. №361-IX мають перевірятись підозрілі фінансові операції. Це стосується й механізмів оплати за поштові перевезення. У разі, коли фізична особа регулярно отримує значні суми післяплати за отриманий товар послугами поштового зв'язку, їй можуть тимчасово обмежити доступ до переказів. З огляду на це, певні Telegram канали, через які продаються сигарети без сплати податків, відмовляються від опцій накладеного платежу. Але вони продовжують активно використовувати схему «дропів». Попри посилену увагу Національного банку, парламенту, органів центральної виконавчої влади до проблеми обслуговування «дропами» потреб тіншової економіки, необхідні подальші системні рішення для розв'язання цієї проблеми.

Зростає також актуальність посилення контролю за обігом тютюнової сировини і пересиланням нелегальних тютюнових виробів з використанням поштових й кур'єрських перевезень. Органи державного контролю мають ефективно протидіяти організованій злочинності ланцюжка постачання нелегальної продукції. Фіксуються кейси, коли за відома керівництва відділення поштового зв'язку його співробітники свідомо пересилають сигарети без марок акцизного податку для отримання фінансової вигоди. Зважаючи на зазначене, має бути посилена відповідальність за нелегальний обіг підакцизних товарів та розширена аналітична спроможність БЕБ.

Підсумовуючи підкреслимо, що лише комплексна і систематична реалізація ефективних заходів протидії нелегальній торгівлі тютюновими виробами є запорукою її успіху.

ВИСНОВКИ

1. Згідно з оцінками *Kantar*, фіксується реверсне **збільшення частки нелегальних сигарет у загальному обсязі їх споживання**, яка в жовтні 2023 р. сягнула 25,7%, далі потягом року знизилася до 12,6%, а у квітні 2025 р. знову зросла **до 16,2%**. Це також підтверджує зміна динаміки виторгів від реалізації тютюнових виробів за даними РРО.

Втрати податкових надходжень від нелегальної торгівлі сигаретами залишаються на високому рівні – **25,2 млрд грн.**

У 2024 р. середньозважена ціна пачки легальних сигарет (20 шт) дорівнювала 99,1 грн, нелегальної – 60 грн. Різниця між цими цінами спонукала до придбання нелегальної продукції, а **неприхована торгівля нею сприяла збільшенню її обсягу**. Разом із тим, перехід до продажів понад 65% нелегалу в кіосках та магазинах є ознакою того, що нелегальний тютюновий ринок «пускає глибоке коріння», а боротьба з ним ускладнюється.

У регіональному розрізі «лідерами» за реалізацією нелегальної продукції у квітні 2025 р. були Дніпропетровська обл. (27% загальноукраїнських продажів), Одеська обл. (13%), Львівська обл. (10%), Харківська обл. (9%), м. Київ і Київська обл. (7%). Така «географія злочину» вказує, які регіони потребують посиленого відпрацювання.

Тим не менш, **протидія реалізації нелегальних сигарет у роздрібних мережах не принесе відчутного результату, якщо не перекривати виробництво та постачання нелегалу.**

У структурі нелегального ринку сигарет України **переважає продукція з маркуванням «Duty Free» або призначена для експорту і підроблені сигарети**. Контрабанда становить дуже незначну частку в загальному обсязі споживання нелегальної продукції.

2. З 1 жовтня 2023 р. набрали чинності заборони: розміщення та продажу магазинами безмитної торгівлі тютюнових виробів вітчизняного виробництва; продажу такими магазинами сигарет одній особі протягом однієї доби в обсязі, що перевищує 50 шт. Як наслідок, **частка ринку нелегальних сигарет із маркуванням «Duty Free» або для експорту протягом року дії зазначених норм знизилася на 9,2 в. п. – до 3,7%**. Проте у квітні 2025 р. цей показник **збільшився до 5,8%**, фіксуються випадки відповідних зловживань. Важливими є **ідентифікація нелегальної продукції з маркуванням «Duty Free» або призначеної для експорту та протидія її виробництву.**

3. У травні 2024 р. розпочалися **обшуки на п'яти виробниках сигарет, щодо яких були підтверджені відомості про їх нелегальну діяльність**. Слідчі дії велися кілька місяців, найбільші нелегальні виробництва були зупинені,

незаконний товар постачався зі складів, поки запаси не почали вичерпуватися і Kantar не зафіксував **зменшення частки споживання підроблених сигарет із 11,3% у жовтні 2023 р. до 6,3% у жовтні 2024 р.**

Дедалі активнішими гравцями нелегального тютюнового ринку стають «чорні» цехи. Правоохоронні органи звітують про їх викриття.

Послаблення тиску на «сірі» фабрики позначилося на показниках нелегальної торгівлі тютюновими виробами. **У квітні 2025 р. частка підроблених сигарет у загальному обсязі їх споживання зростає до 8,8%.** Понад 60% від загального обсягу такого нелегалу – це підробки брендів міжнародних компаній (контрафакт), що реалізуються як із підробленими марками акцизного податку, так і без марок взагалі.

Такий стан справ свідчить про **високу адаптивність тютюнових злочинців.** Потрібно **посилити громадський контроль за процесом детінізації ринку і постійно удосконалювати заходи боротьби.**

4. Однією з передумов нового поширення нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні є **відсутність належної відповідальності** за відповідні злочини. Зокрема, **незаконне придбання з метою збуту або зберігання чи транспортування з метою збуту підакцизних товарів** караються штрафом від 85 до 170 тис грн, для сплати якого достатньо **реалізувати 1,4 – 2,8 тис пачок нелегальних сигарет.**

Фіксуються випадки, коли за викриті правопорушення, пов'язані з незаконним обігом сигарет, ніхто відповідальності не поніс або відповідні справи закриваються у зв'язку з малозначимістю. Є прецедент повернення судом арештованої лінії для виробництва сигарет її власнику.

Важливо посилити адміністративну і кримінальну відповідальність за незаконний обіг підакцизних товарів.

5. Розвиток нелегального тютюнового ринку означає **сприяння злочинності та корупції, зростання толерантності до протизаконних дій.** Це заохочує національні та міжнародні організовані злочинні групи і контрабандистів. Покупці, які споживають нелегал, свідомо обирають дешевий аналог без сплати податків, а окремі представники влади, які «закривають очі» на виробництво і розповсюдження незаконної продукції, впливають на збільшення рівня корупції у країні.

Одним із методів **легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом,** є використання ланцюжка транзакцій з переказів коштів, здійснення численних транзитних операцій. Поширеним є **використання «дропів»** в операціях з купівлі-продажу нелегальних сигарет через сайти/Telegram канали.

Відбувається **підроблення документів з метою приховування джерел походження коштів,** однією з форм якого є підроблення експортних контрактів,

за якими сигарети експортуються за кордон, а насправді незаконно реалізуються на території України.

Ці аспекти функціонування нелегального ринку сигарет потребують посиленої уваги щодо відпрацювання.

6. Міжнародна експансія української тютюнової «тіні» може відбуватися у двох формах: контрабанда нелегально вироблених в Україні сигарет та налагодження нелегального виробництва цієї продукції в ЄС. **Це завдає значних втрат бюджетам інших країн та негативно позначається на міжнародному іміджі України**, яка отримує великі обсяги іноземної підтримки та реалізує стратегію вступу до ЄС.

У країнах ЄС відбуваються викриття підпільного виробництва сигарет, на яких працюють українці. Також є ознаки пов'язаності цих нелегальних цехів із організованими злочинними групами з України. У Європі виявлення таких об'єктів відбувається швидко, рейди на них ретельно плануються та координуються контролюючими та правоохоронними органами.

У ЄС передбачена сувора відповідальність не лише за організацію нелегального виробництва та збуту тютюнових виробів, а й за участь у відповідних процесах. Українці, які погоджуються працювати у підпільних сигаретних цехах, часто у жахливих умовах, можуть про це не знати.

7. Останніми роками в Україні вступили в дію законодавчі норми, які обмежили можливість використання легально імпортованої тютюнової сировини для нелегального виробництва сигарет «сіримі» фабриками. Утім, **спостерігаються ознаки легального ввезення тютюну певними гравцями ринку з подальшим незаконним постачанням такої сировини виробникам (насамперед «чорним» цехам, хоча не виключене також її потрапляння в необлікований офіційно спосіб до «сірих» підприємств)**. Згідно з нашими оцінками, лише у 1-му кварталі 2025 р. імпортовано майже 500 т такого тютюну, з якого можна виготовити 760 млн шт нелегальних сигарет, що призвело до втрат податкових надходжень у розмірі 3,13 млрд грн.

Іншим джерелом постачання тютюнової сировини на нелегальні виробництва є **незаконно вирощений на території України тютюн**. Після запровадження змін щодо ліцензування відповідної діяльності, активізувалися нелегальні гравці. Правоохоронні органи викривають місця нелегального вирощування, сушіння і переробки тютюну в промислових масштабах.

За нашими підрахунками, **витративши лише 250 тис грн за тону тютюнової сировини та 80 тис грн за 320 кг ацетатного волокна (разом – це 320 тис грн), можна отримати 5,6 млн грн від реалізації виробленого з них нелегалу**. Це дуже великий «заробіток», навіть враховуючи інші статті витрат у собівартості нелегально виготовлених сигарет.

Крім того, тепер **матеріальні витрати на виробництво сигарет зменшуються мало не до вартості тютюну** (у випадку новинки ринку – сигарет без пачок і фільтра), а продукція стає доступною для вживання у більших обсягах, що **перешкоджає досягненню цілей охорони здоров'я**.

У разі відсутності стандартного пакування також виникають **додаткові ускладнення для доведення злочину і притягнення організаторів нелегального виробництва сигарет до відповідальності**.

8. У 2024 р. в Україні правоохоронними органами було вилучено 16 ліній для виробництва сигарет, з них п'ять ліній належали підприємствам, що мали відповідну ліцензію, але виготовляли у томі числі сигарети з підробленими марками акцизного податку або без них. У 2025 р. виявлення та вилучення таких ліній продовжилося. Вони були встановлені на підпільних добре законспірованих об'єктах, часто у несподіваних місцях – приміщеннях колишньої свиноферми, колишнього дитячого табору тощо.

ЗМІ наводять дані про те, що в Україні **продовжують виробляти сигаретний нелегал дві «сірі» фабрики і 10 «чорних» виробничих ліній**.

Нелегальні гравці ринку мають можливості використовувати сучасне обладнання. Воно є доволі доступним за ціною. За нашими оцінками, **до 10 днів роботи лінії для виробництва сигарет** (наприклад, нових сигаретної машини *Molins Mark 9*, фільтрової машини *MAX S* і пакувальної машини *HLP 2*) **може бути достатньо, щоб виготовити такий обсяг продукції, який компенсує вартість обладнання**.

За день промислова нелегальна виробнича лінія може виробити сигарет на 4–10 млн грн.

Доступними для нелегальних виробників є також міні сигаретні машини потужністю 30–50 пачок сигарет за хв, які пропонують **відомі маркетплейси**.

За місяць виробництва сигарет у «чорному» цеху можна покрити всі витрати, включаючи корупційні, на його організацію.

9. Одним із поширених каналів нелегальної дистрибуції тютюнових виробів є **поштові відправлення**, незважаючи на те, що у внутрішніх поштових відправленнях забороняється **пересилати тютюнові вироби, рідини, що використовуються в електронних сигаретах, на яких відсутні марки акцизного податку встановленого зразка**.

Схеми нелегальної дистрибуції за допомогою операторів поштового зв'язку є кількох видів: 1) керівництво та співробітники відділення добре поінформовані про пересилання нелегалу і є елементами ланцюжка його постачання; 2) підкуп окремих співробітників; 3) неналежне виконання персоналом відділення обов'язків щодо перевірки відправлень.

Нелегальні сигарети також активно пропонує *мережа Інтернет*. Використовується реклама, підсвічуються хіти продажів, доступні акційні пропозиції та оплата товару банківською картою. Крім того, *Telegram канали та сайти використовуються для подальшого постачання сигарет, які реалізуються на ринках і через вуличних торговців.*

Разом із тим, найбільшим каналом реалізації нелегальних сигарет залишаються *точки роздрібної торгівлі*. Незаконна продукція транспортується у *невеликі магазини та кіоски* автомобілями комерційного призначення зі складських приміщень і гаражів. Найпоширенішим каналом збуту нелегальних сигарет є спеціалізовані кіоски, частка яких на початку 2025 р. порівняно з початком 2024 р. збільшилась на 6 в. п.

10. Частка податків на споживання (ПДВ, акцизу, роздрібною акцизу) є домінуючою у формуванні ціни легальних сигарет. Крім того, потрібно враховувати вартість ліцензій на виробництво, оптову та роздрібну торгівлю підаткисними товарами, сплату інших податків до державної скарбниці. *У випадку нелегального виробництва* про сплату податків та дотримання законодавства не йдеться, *основним фактором ціноутворення є прибутки учасників злочинних і протиправних схем.*

Мільйонні вигоди від виробництва нелегальних сигарет значно перевищують ризики бути викритим при здійсненні протизаконної діяльності, що є основною передумовою «живучості» відповідного «бізнесу».

11. У 2025 р. в Україні набрали чинності зміни щодо доволі значного підвищення акцизного податку на сигарети та заборони виробництва та імпорту такої продукції у пачках із кількістю більше/менше 20 шт, які посилили ризики тінізації тютюнового ринку. Потрібні подальші оцінка наслідків запровадження відповідних новацій та їх урахування при ухваленні нових податкових та регуляторних рішень.

12. Цифровізація сфери виробництва та імпорту сигарет покликана підвищити результативність політики протидії розповсюдженню нелегальної продукції. Інтеграція «тютюнових» реєстрів щодо виробничого обладнання, сировини, зразків виготовлених тютюнових виробів, місць зберігання сировини та готової продукції є запорукою підвищення прозорості функціонування ринку. В Україні вже запрацювали Єдиний державний реєстр обладнання та Єдиний реєстр місць зберігання. Важливі також впровадження *порталу «eТютюн»* і створення *бібліотеки зразків тютюнових виробів*, яка дозволить за допомогою трасологічних експертиз швидко ідентифікувати нелегальні сигарети й обладнання, на якому їх було виготовлено.

Важливим кроком на шляху впровадження цифрового інструментарію протидії нелегальній торгівлі сигаретами є підготовка до *запуску «eАкцизу»*.

Повноцінне функціонування цієї системи, що забезпечить простежуваність ланцюжка постачання тютюнових виробів і замінить паперову акцизну марку електронною, передбачено з **1 січня 2026 р.** Разом із тим, у березні 2025 р. мало розпочатися і проходи в декілька етапів її *бета-тестування*, що наразі відбувається з відхиленнями від запланованого графіка. Залежно від того, наскільки швидко Україна може впоратися з викликами застосування «Акцизу», має залежати остаточна дата його повноцінного запуску.

13. Одним із першочергових завдань у сфері боротьби з нелегальним ринком сигарет в Україні має стати забезпечення *злагодженої взаємодії державних інституцій* (поліції, податкових, митних і прикордонних органів, спеціалізованих служб економічних розслідувань тощо).

Актуальним і необхідним є *формування дієвої системи моніторингу й контролю ланцюжка постачань тютюну*. Важливими є аналітична оцінка і діагностика потенційних каналів постачання сировини для виготовлення контрафакту; відслідковування його поставки до споживача з ідентифікацією повного переліку учасників тіншової «павутини».

Конфісковані тютюнові вироби, сировина та обладнання для їх виробництва мають підлягати знищенню. Кошти, які можуть залучатися до бюджету від продажу виробничих ліній, не зіставні зі шкодою, яку завдасть державі подальше виробництво на цьому обладнанні нелегалу.

У боротьбі з контрабандою важливе значення мають *міжнародна співпраця та обмін інформацією з правоохоронними і митними органами країн ЄС та Молдови, технічне переоснащення органів контролю*.

З метою запобігання потрапляння на ринок України нелегальної продукції з маркуванням «Duty Free» або призначеної для експорту необхідно *запровадити обов'язкове супроводження усіх експортних вантажів до кордону державною охоронною службою*.

14. Протидія нелегальній торгівлі сигаретами має бути системною, охоплюючи як сфери незаконного виробництва та імпорту продукції, так і її постачання споживачу. Важливим є *посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Потрібно виключити можливість закриття справ за роздрібну торгівлю підакцизними товарами у зв'язку з малозначністю*.

Доцільними також є *запуск інтерактивної карти точок продажу нелегальної тютюнових і нікотиновмісних виробів, посилення контролю за пересиланням нелегальних тютюнових виробів з використанням поштових та кур'єрських перевезень*.

ДОДАТКИ

Додаток А

Податкові втрати від споживання сигарет марки «Compliment» в Румунії в 2023 р.

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Обсяг нелегального споживання сигарет, млн шт.	320
МЕД, євро / 1000 шт.	120,25
Втрати акцизу, млн євро (320*120,25/1000)	38,48
WAP, євро / 1000 шт.	210,70
Ставка ПДВ (VAT), %	19
ПДВ, у % до TIRSP	15,9664
Втрати ПДВ, млн євро (320*210,7*0,159664/1000)	10,73
Всього втрат акцизу та ПДВ, млн євро (38,48+10,73)	49,21

Джерело: складено за даними Звіту KPMG та Єврокомісії

Додаток Б

Податкові втрати від споживання сигарет марок «Compliment» та «Lifa» в Угорщині в 2023 р.

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Обсяг нелегального споживання сигарет, млн шт.	130
МЕД, євро / 1000 шт.	98,39
Втрати акцизу, млн євро (130*98,39/1000)	12,79
WAP, євро / 1000 шт.	211
Ставка ПДВ (VAT), %	27
ПДВ, у % до TIRSP	21,2598
Втрати ПДВ, млн євро (130*211*0,212598/1000)	5,83
Всього втрат акцизу та ПДВ, млн євро (12,79+5,83)	18,62

Джерело: складено за даними Звіту KPMG та Єврокомісії

Додаток В

Податкові втрати від споживання сигарет марки «Compliment» у Словаччині в 2023 р.

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Обсяг нелегального споживання сигарет, млн шт.	30
МЕД, євро / 1000 шт.	132,10
Втрати акцизу, млн євро (30*132,1/1000)	3,96
WAP, євро / 1000 шт.	197
Ставка ПДВ (VAT), %	20
ПДВ, у % до TIRSP	16,6667
Втрати ПДВ, млн євро (30*197*0,166667/1000)	0,99
Всього втрат акцизу та ПДВ, млн євро (3,96+0,99)	4,95

Джерело: складено за даними Звіту KPMG та Єврокомісії

Global Research on Optimal Ways for Development (GROWFORD) Institute – незалежна неурядова організація (Think Tank), яка здійснює стратегічні глобальні дослідження у сфері економіки та фінансів, оцінює системні ризики та розробляє оптимальні моделі економічного розвитку для країн, регіонів і світу в цілому.

Україна, 01024, м. Київ,
вул. Велика Васильківська, 9/2, оф. 30

+38(096) 464-61-85

growford.org.ua
growford.institute@gmail.com

